

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Petra Šulcová

Ústavní vývoj v Anglii v 17. století

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: prof. JUDr. Jan Kuklík, DrSc.

Katedra: Katedra právních dějin

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 31. května 2012

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 31. května 2012

.....
Petra Šulcová

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala panu prof. JUDr. Janu Kuklíkovi, DrSc., vedoucímu mé diplomové práce, za cenné rady, podněty a podporu při její tvorbě.

Obsah

Úvod	1
1. Anglické právo a královské prerogativy	2
2. Historický vývoj	4
2.1 Parlament	4
2.2 Tudorovci	5
3. Období 1600-1640	8
3.1 Období vlády Jakuba I.	8
3.1.1 Finanční záležitosti	8
3.1.2 Sir Edward Coke	10
3.1.3 Zahraniční záležitosti	11
3.2 Období vlády Karla I. do roku 1640	13
3.2.1 Případ pěti rytířů	14
3.2.2 Prosba o právo	16
3.2.3 Případ sira Eliota	17
3.2.4 Případ lodní daně	19
4. Období 1640-1660	21
4.1 Období vlády Karla I. od roku 1640	21
4.1.1 Reformní zákony roku 1641	21
4.1.2 Velká Remonstrace	24
4.1.3 Předvečer občanské války a teorie smíšené vlády	27
4.1.4 Vyjednávání o ústavě 1646-1649	29
4.1.5 Cesta ke zrušení monarchie, poprava krále	34
4.2 Období republiky a protektorátu	36
4.2.1 Zákony zakotvující nový režim	36
4.2.2 Nástroj vlády	37
4.2.3 Pokorná petice a rada	42
5. Období 1660-1700	44
5.1 Období vlády Karla II.	44
5.1.1 Bredská deklarace	44
5.1.2 Změny po roce 1660	45
5.1.3 Vývoj po ustálení poměrů	46
5.2 Období vlády Jakuba II.	48

5.3 Slavná revoluce a období vlády Viléma III. a Marie II.	49
5.3.1 Listina práv	50
5.3.2 Vývoj v závěru století	51
5.3.3 Zákon o posloupnosti	52
Závěr	54
Použitá literatura	57
Příloha	60

Úvod

Období vlády Stuartovců v 17. století je bezesporu jedinečné v dějinách anglické monarchie, neboť toto století se vyznačuje několika státními převraty, na prvním místě mezi nimi bych jmenovala popravu anglického panovníka a přeměnu formy anglického státu z monarchie v republiku. Téma této práce jsem si vybrala nejen proto, že jsem se vždy zajímala o historii, ale také proto, že mne zaujala myšlenka, že studovat historii angloamerického práva znamená studovat i jeho současnost¹. Bylo pro mne do jisté míry výzvou získat alespoň základní přehled o systému anglického práva a současně lépe pochopit, co sebou nese spojení obyčejové povahy práva, právní tradice a kontinuity právního vývoje.

Pro účely této práce jsem vycházela z definice pojmu ústavního práva jako souboru právních norem, které upravují ústavu, a ústavou jsem dále rozuměla ústavu v materiálním smyslu, tj. úpravu základních vztahů ve státě, ke kterým patří také postavení, kompetence a vzájemné vztahy nejvyšších státních orgánů².

Ve své práci se v první řadě zabývám ústavním sporem mezi panovníkem a parlamentem, který v předmětném století probíhal, z hlediska královského postavení, jelikož mám za to, že průběh tohoto sporu byl ovlivněn rovněž osobností každého stuartovského panovníka. Z toho důvodu jsem v případě periodizace rozdělila dobu 17. století nejen do tří obvyklých etap roků 1600-1640, 1640-1660 a 1660-1700, ale dále i podle období vlády jednotlivých panovníků, jemuž odpovídá členění do podkapitol.

Vzhledem k okolnosti, že zvolené prameny pro tuto práci jsou převážně v anglickém jazyce, doplňuji pro přesnost v příloze i anglickou verzi citovaného textu v případě, že se pokouším o vlastní překlad tohoto textu. Ze stejného důvodu uvádím též české i anglické názvy především institucí či zákonů.

V závěru se pak pokusím shrnout, jaké změny v postavení panovníka 17. století přineslo a současně zhodnotit význam 17. století především pro vývoj parlamentní formy anglické vlády.

---

1 KUKLÍK, Jan, SELTENREICH, Radim. *Dějiny angloamerického práva*. 1. vydání. Praha: Linde, 2007. s. 21

2 PAVLÍČEK, Václav, et al. *ÚSTAVNÍ PRÁVO A STÁTOVĚDA: 1. DÍL Obecná státověda*. 1. vydání. Praha: Linde, 1998. s. 21-22

1. Anglické právo a královské prerogativy

Základním pramenem královských prerogativ bylo v 17. století obecné právo (common law), které zároveň upravovalo základy celého anglického právního systému³. Počátky vzniku common law spadaly do období 11. století. Právní normy common law měly charakter nepsaného práva založeného na právních obyčejích. K plnému konstituování přispěl ve 12. století král Jindřich II. (1133-1189) z dynastie Plantagenetů, který usiloval o nahrazení odlišných místních obyčejů právem, které by bylo společné pro všechny.

Královské prerogativy v 17. století zahrnovaly celou řadu práv, proto na tomto místě neuvádím obecnou definici, ale pokusím se popsat ty královské prerogativy, které mají význam pro tuto práci.

Přestože v průběhu století panovník vedl spor s parlamentem, měl vůči tomuto zákonodárnému orgánu významné pravomoci. Anglický král svolával parlament dle svého uvážení, na jeho vůli záleželo také, zda odročí jednání parlamentu či zasedání parlamentu rozpustí. V procesu přijímání zákonů měli panovník i parlament právo zákonodárné iniciativy. Odepřením královského souhlasu s návrhem zákona projednaným oběma sněmovnami parlamentu mohl panovník jeho přijetí zcela znemožnit. Zákony neboli statuty (statutes) přijaté společně panovníkem i parlamentem tvořily psanou část anglického práva (statute law). Panovník měl mimo jiné dále možnost vydávat společně s Tajnou radou (Privy Council), která byla nejvyšším exekutivním orgánem, ordonance (Ordinances) či samostatně proklamace (Proclamations), jejichž charakter bychom dnes mohli nejspíše označit jako podzákonné předpisy.

Výkon spravedlnosti se děl jménem panovníka. Panovník odpovídal za bezpečnost království jak uvnitř, tak navenek. K tomuto účelu především jmenoval nejvyšší soudce působící na královských soudech. Mezi tyto ústřední soudy aplikující common law patřily soud Královské lavice (Court of King's bench), Soud obecných pří (Court of Common Pleas) a soud Kancléře šachové desky (Court of Exchequer). V první řadě činností těchto královských soudů se common law dále rozvíjelo prostřednictvím

---

³ Encyclopædia Britannica. [Encyclopædia Britannica Ultimate Reference Suite](#). Chicago: Encyclopædia Britannica, 2010. „common law“ v Dictionary

soudních precedentů. Tato rozhodnutí byla závazná a tvořila část anglického práva, které se označuje jako soudcovské právo (case law). Panovník měl dále možnost vytvářet mimořádné soudy mimo soustavu soudů common law.

Specifickým procesním prostředkem common law byl příkaz či povinný proces v psané podobě vydávaný ve jménu panovníka či soudu, nařizující osobě, které byl určen, splnit nebo zdržet se jednání tam stanoveného (writ)⁴. Vydané writy měly funkci precedentu a tvořily tak procesní nárok k ochraně porušených práv. Lze je rozdělit do skupin na originální, soudní a prerogativní writy. Mezi prerogativní writy patřil zakazující writ (writ of prohibition), kterým královské soudy odejímaly případy nejdříve církevním soudům posléze i od nižších soudů. Dalším z těchto writů, byl příkaz sloužící králi či královským soudcům k přezkumu jurisdikce soudu či podle jakého privilegia soud rozhoduje (writ quo warranto). Důležitým byl příkaz, na jehož základě byla uplatňována ochrana před protiprávním uvězněním (writ habeas corpus). Dále bych zde ještě uvedla příkaz, kterým panovník svolával parlament (writ of summons)⁵.

Mezi královské prerogativy patřilo dále právo vyjímát z účinnosti zákonů ve prospěch jednotlivce či skupiny (dispensing power). Především se toto týkalo trestních zákonů, ale své vyjádření mělo i v udělování povolení například monopolů. Král uděloval také různá privilegia či šlechtické tituly. Od 16. století je anglický panovník hlavou anglické církve (Church of England).

Král byl v neposlední řadě hlavou výkonné moci. Jak jsem již shora uvedla, jmenoval panovník členy Tajné rady, mezi nimiž zaujímal výjimečné postavení lord kancléř (Lord chancellor), v jehož působnosti bylo vyřizování stížností, které poddaní adresovali svému králi. Z této činnosti se vyvinula specifická část anglického práva, a to systém ekvity, který tvořil soubor právních pravidel a principů, které doplňovaly, pomáhaly nebo převažovaly nad common law či zákony a byly určeny k ochraně práv a vymáhání povinností osob⁶. Z dalších členů Tajné rady zastávali významné postavení také kancléř pokladu (Lord Treasurer), lord strážce Velké pečeti (Lord Keeper of the Great Seal) a státní sekretáři (Secretaries of state).

---

4 Encyclopædia Britannica. [Encyclopædia Britannica Ultimate Reference Suite](#). Chicago: Encyclopædia Britannica, 2010. „writ“ v Dictionary

5 KUKLÍK, Jan, SELTENREICH, Radim. *Dějiny angloamerického práva*. 1. vydání. Praha: Linde, 2007. s. 55 a násl.

6 Encyclopædia Britannica. [Encyclopædia Britannica Ultimate Reference Suite](#). Chicago: Encyclopædia Britannica, 2010. „equity“ v Dictionary

2. Historický vývoj

2.1 Parlament

Jelikož v 17. století probíhal ústavní spor především mezi panovníkem a parlamentem, pro úplnost úvodní části této práce bych zde přiblížila rovněž vývoj postavení a pravomocí parlamentu, v jehož důsledku byla královská moc, původně jednotná, postupně omezována ve prospěch tohoto nového orgánu státu.

Za předchůdce parlamentu může být považována tzv. Velká rada (Great Council), kterou panovník svolával od 12. století. Velkou radu tvořili převážně baroni království, kteří byli přímými leníky panovníka. Parlament samotný byl pak ustaven v průběhu 13. století, kdy panovník vedl mocenský spor právě se svými barony. K dokončení tohoto procesu z hlediska složení parlamentu došlo na konci století za vlády Eduarda I. (1239-1307), kdy se sešel tzv. modelový parlament (Model Parliament), ve kterém již zasedaly tři stavy království, a to vyšší šlechta, vyšší duchovenstvo a stav obecný sestávající z rytířů a zástupců měst. K rozdělení na dvě komory parlamentu, Sněmovnu lordů (House of Lords) a Sněmovnu obcí (House of Commons) došlo později ve 14. století.

Mezi nejstarší pravomoci parlamentu patřilo předně schvalování daní. Požadavek, aby daně nebyly ukládány panovníkem bez souhlasu parlamentu, se objevuje například ve Velké listině svobod z roku 1215 (Magna carta or Great charter) či jiných dokumentech. K této hlavní pravomoci se posléze přidalo za vlády Eduarda I. přijímání zákonů společně s panovníkem. Na přelomu 13. a 14. století za panování Eduarda II. (1284-1327) parlament získal vliv na rozhodování o nástupnictví na anglický trůn, když tento panovník byl přinucen vzdát se trůnu ve prospěch svého syna. Tato pravomoc byla potvrzena koncem 14. století. Jindřich IV. (1366-1413) byl parlamentem prohlášen za panovníka namísto Richarda II. (1367-1400), který byl též donucen abdikovat. Ve 14. století v době panování Eduarda III. (1312-1377) se dále parlament započal více podílet na zákonodárné iniciativě na úkor panovníka. Současně se ujal proces s královskými úředníky pro zneužití jejich pravomocí (impeachment). V 17. století bylo předpokladem pro impeachment spáchání trestného činu. Na základě

obvinění dolní sněmovny byli poté královští úředníci souzeni Sněmovnou lordů. Takto obviněným královským úředníkům hrozil trest v podobě ztráty úřadů, majetku a zbavení osobní svobody. Co se týče přijímání zákonů, podoba zákonodárského procesu, kdy byl návrh zákona přijat postupně oběma sněmovnami a poté panovník poskytl svůj souhlas s tímto návrhem, se prosadila v 15. století za Jindřicha VI. (1421-1471).

Právní postavení panovníka se v průběhu historického vývoje proměňovalo. Ačkoliv parlament získal určité pravomoci ve vztahu ke králi, nebyly tyto pravomoci pro parlament zcela zajištěny i do budoucna. Záleželo tak především na slabosti jednotlivých anglických panovníků.

2.2 Tudorovci

Na závěr úvodních kapitol, nežli se budu věnovat samotnému tématu této práce, se budu zabývat stručně obdobím Tudorovců, neboť tato dynastie vládla v Anglii v 16. století. Mou snahou bude předestřít skutečnosti mající bezprostřední význam pro pozdější vývoj za Stuartovců.

Tudorovští panovníci zaujímali silné postavení ve vztahu k parlamentu, což umožnil především Jindřich VII. (1457-1509), první tudorovský panovník, který znovu upevnil královskou moc po válkách růží v 15. století (Wars of Roses). Pro vládu Jindřicha VII. byla příznačná jeho finanční nezávislost a z toho plynoucí nezávislost na anglickém parlamentu. Tento panovník v mnohém využíval mimoparlamentních prostředků financování. Mezi tyto finanční zdroje patřila královská půda, celní poplatky, příjmy plynoucí z výkonu spravedlnosti a příjmy z titulu lenních vztahů⁷. Parlamentu za vlády Stuartovců bylo trnem v oku především vybírání cla a lenních poplatků.

Ohledně vybírání cla by bylo dobré říci, že první parlament Jindřicha VII. přisoudil tomuto panovníkovi právo vybírat celní poplatek několika pencí z každé tuny vína a libry nákladu (tonnage and poundage) doživotně, což platilo pro celé tudorovské období, ale nebylo pravidlem v období Stuartovců.

Co se týkalo lenních vztahů, mezi poplatky, které panovník vybíral, patřily poplatek u příležitosti pasování prvorozeného syna na rytíře a sňatku nejstarší dcery, dále povinnost za držbu pozemků platit finanční platbu, která nahradila povinnost

⁷ ELTON, G. R. *THE TUDOR CONSTITUTION: DOCUMENTS AND COMMENTARY*. 2. edition. Cambridge: Cambridge University Press, 1995. s. 39 a násl.

vojenské či jiné služby. Panovník vybíral poplatek při zcizování pozemku. V případě, že se pozemků ujímal dědic, platil také za jeho převzetí (relief). Pro nezletilého dědice spravoval jeho poručenský majetek (wardship) král, dokud nedosáhl dospělosti. Pokutu musel zaplatit leník, pokud neuzavřel své první manželství podle panovníkova přání. V neposlední řadě měl anglický panovník právo odúmrťě (escheat) a obdobné právo v případě, že leník spáchal zločin (forfeiture). Král měl též právo nakupovat za nižší ceny, než byly obvyklé ceny na trhu (purveyance).

Za Jindřicha VII. byl ustaven soud Hvězdné komory (Court of Star Chamber), který nepatřil do soustavy soudů common law. U soudu Hvězdné komory působili jako soudci členové královské rady.

Vláda Jindřicha VIII. (1491-1547) byla spojena zejména s problematikou nástupnictví a posléze vytvořením anglikánské církve, o které jsem se zmiňovala již výše. Hlavním důvodem, proč se Jindřich VIII. vydal cestou reformace, byla snaha o zajištění dynastie, neboť neměl naději, že ze svazku s Kateřinou Aragonskou ještě vzejde mužský dědic a papež odmítl poskytnout povolení k jejich rozvodu.

Anglikánská církev byla ustavena následujícími zákony reformačního parlamentu (Reformation Parliament). Prvním z řady zákonů byl zákon o omezení odvolání z roku 1533 (The Act in Restraint of Appeals), jímž byl upraven zákaz odvolání od církevních soudů k papeži. Roku 1534 byl přijat zákon, který potvrdil podřízení duchovenstva panovníkovi a současně stanovil, že kánony církevního shromáždění (Convocation) napříště ke své platnosti vyžadují královský souhlas (The Act for the submission of the clergy to the King's Majesty). Též z roku 1534 byl zákon, který přiznal panovníkovi právo jmenovat církevní hodnostáře (The Absolute Restraint of Annates, Election of Bishops, and Letters Missive Act). V neposlední řadě byl roku 1534 přijat zákon o supremaci (Act of Supremacy), na jehož základě byl panovník prohlášen nejvyšší autoritou v anglikánské církvi. Později roku 1536 byl dále vydán například zákon o rušení menších klášterů (Act for the Dissolution of the Lesser Monasteries), jenž byl jedním ze zákonů k provedení sekularizace majetku církve. Zákon o šesti článcích z roku 1539 (Six Articles Act) pak upravil základy doktríny anglikánské církve. Tyto zákony doplnil zákon o velezradě, který odrážel nové postavení panovníka v anglikánské církvi⁸.

---

⁸ ELTON, G. R. *THE TUDOR CONSTITUTION: DOCUMENTS AND COMMENTARY*. 2. edition. Cambridge: Cambridge University Press, 1995. s. 338 a násl.

Jindřich VIII. dále zřídil v roce 1540 mimořádný soud, který byl určen k vybírání feudálních poplatků a ke správě poručenského majetku pro panovníka (Court of Wards and Liveries).

Vrátím-li se k výše uvedené otázce nástupnictví, poslední ze tří zákonů upravujících nástupnictví byl přijat roku 1544. Tento zákon stanovil následnictví postupně ve prospěch všech tří Jindřichových dětí, Eduarda, Marie a Alžběty, přestože obě dcery byly dřívějšími zákony prohlášeny za nelegitimní. Zároveň byl také panovník zmocněn ve své závěti upravit blíže další pravidla nástupnictví. Závěť Jindřicha VIII. z prosince 1546 nakonec potvrdila v dalším pořadí linii vévodkyně ze Suffolku, mladší sestry Jindřicha VIII., na úkor starší sestry Markéty, jejíž potomci byli Stuartovci.

Za vlády Alžběty I. (1533-1603) bylo nutné především znovu obnovit zákony ustavující anglikánskou církev, neboť za krátkého panování Marie I. (1516-1558) byly uvedené zákony zrušeny. Toto bylo provedeno roku 1559 zákonem o supremaci a zákonem o uniformitě (Act of Uniformity), který obnovil Knihu obecných modliteb (Book of Common Prayers), která byla zavedena za vlády Eduarda VI. (1537-1553) a která upravovala liturgii anglikánské církve. Doktrína anglikánské církve byla založena na nově přijatých třiceti devíti článcích⁹ z roku 1571. K dohledu nad církví a vynucování zákonů byl zřízen soud Vysoké komise (Court of High Commission).

Závěrem bych rovněž podotkla, že v důsledku finančních obtíží Alžběty I., byly za její vlády vybírány nové poplatky uvalované na dovoz zboží (impositions)¹⁰ a královna současně v mnohém využívala udělování monopolů jako královský zdroj příjmů.

---

9 ELTON, G. R. *THE TUDOR CONSTITUTION: DOCUMENTS AND COMMENTARY*. 2. edition. Cambridge: Cambridge University Press, 1995. s. 397-398

10 ELTON, G. R. *THE TUDOR CONSTITUTION: DOCUMENTS AND COMMENTARY*. 2. edition. Cambridge: Cambridge University Press, 1995. s. 41

3. Období 1600-1640

3.1 Období vlády Jakuba I.

Jakub I. (1566-1625) z dynastie Stuartovců, která panovala ve Skotském království, se bez vážnějších obtíží ujal vlády po smrti Alžběty I. roku 1603 na základě zákona parlamentu (Act of Recognition of the King's Title)¹¹, ačkoliv byl shora uvedenou závětí Jindřicha VIII. z pořadí nástupnictví na anglický trůn vyloučen.

3.1.1 Finanční záležitosti

Jakub I. zdědil při svém nástupu na anglický trůn královský dluh. Vzhledem k této skutečnosti, následující příkladu Alžběty I., využíval i tento první stuartovský panovník mimoparlamentních prostředků financování královských potřeb. Toto počínání se posléze stalo předmětem stížnosti poslanců v březnu roku 1606, která zahrnovala instituty správy poručenského majetku, purveyance a dále udělování monopolů a vybírání impositions.

Otázka posledně jmenovaných impositions byla následně projednána před soudem Královské šachové desky v Bateově případě (Bate's case)¹² v červenci téhož roku, kdy byla panovníkovi předložena řečená stížnost poslanců, jelikož obchodník John Bate byl Korunou žalován pro nezaplacení tohoto celního poplatku. Z rozhodnutí soudu bylo právo panovníka ukládat impositions potvrzeno bez jakýchkoliv omezení. Ze stanoviska soudce Fleminga vyplývalo, že dle názoru tohoto soudce bylo ukládání impositions záležitostí obchodu s cizími státními příslušníky s tím, že otázka zahraničních záležitostí i obchodu patřila mezi královské prerogativy. Panovník byl tedy oprávněn rozhodovat o zahraniční politice a k tomuto využívat i regulace obchodu. Soudce zároveň odmítl posoudit způsob, jakým Jakub I. toto právo vykonával, neboť zastával názor, že toto nebylo v kompetenci soudců ani poddaných.

Domnívám se, že tento postoj soudce Fleminga dobře ilustruje dobový vztah

11 KUKLÍK, Jan, SELTENREICH, Radim. *Dějiny angloamerického práva*. 1. vydání. Praha: Linde, 2007. s. 96

12 KENYON, J. P. *THE STUART CONSTITUTION 1603-1688: DOCUMENTS AND COMMENTARY*. 1. edition. London: Cambridge University Press, 1969. s. 62 a násl.

nejvyšších královských soudců k panovníkovi, který ovlivnil rozhodování i v dalších soudních případech, které měly dopad na ústavní vztahy mezi panovníkem a parlamentem. O těchto ústavně významných případech bude dále pojednáno v následujících kapitolách této práce.

V odpovědi na březnovou stížnost, kterou Jakub I. poskytl v listopadu roku 1606, odkázal panovník ohledně impositions právě na rozhodnutí v Bateově případu¹³. Dříve než se sešel parlament k dalšímu jednání roku 1610, uchýlil se král roku 1608 s pomocí kancléře pokladu, lorda Salisburyho, k rozšíření impositions na další druhy zboží dle knihy sazeb (Book of Rates). Za těchto okolností se lord Salisbury pokusil vyjednat v parlamentu uzavření tzv. Velké dohody (Great contract), jejímž obsahem mělo být poskytnutí stálého příjmu Koruně výměnou za upuštění od panovníkova práva spravovat poručenský majetek a práva na purveyance. Během debaty v dolní sněmovně však byla znovu zpochybněna zákonnost impositions navzdory výše uvedenému soudnímu rozhodnutí. V květnu panovník poslancům zakázal o této otázce dále diskutovat¹⁴. Přesto pro tento okamžik se spor o svobodu projevu ještě plně nerozvinul. Dne 7. července 1610 předložila dolní sněmovna panovníkovi další petici, v níž požadovala přijetí zákona, který by učinil ukládání impositions bez souhlasu parlamentu nezákonným. V rámci snahy o sjednání Velké dohody byl panovník ochoten se zavázat, že nepřistoupí k ukládání nových impositions bez souhlasu parlamentu za předpokladu, že stávající impositions budou zachovány. Ovšem po odročení jednání parlamentu již k uzavření Velké dohody nedošlo. Obě strany měly shodně své pochybnosti o její výhodnosti.

Následující tzv. Popletený parlament (The Addled Parliament), který se sešel roku 1614, otázku impositions neopustil, avšak tento parlament byl krátce po svém svolání rozpuštěn. Třetí parlament Jakubovy vlády, který byl svolán roku 1621, se již soustředil na omezení udělování monopolů. Zákon o monopolech (Monopoly Act) byl nakonec přijat roku 1624, zatímco otázka impositions byla poslanci odložena.

---

13 KENYON, J. P. *THE STUART CONSTITUTION 1603-1688: DOCUMENTS AND COMMENTARY*. 1. edition. London: Cambridge University Press, 1969. s. 67

14 KENYON, J. P. *THE STUART CONSTITUTION 1603-1688: DOCUMENTS AND COMMENTARY*. 1. edition. London: Cambridge University Press, 1969. s. 27

3.1.2 Sir Edward Coke

O postavení nejvyšších soudců v 17. století, které plynulo předně ze skutečnosti, že panovník byl oprávněn dle svého uvážení jmenovat a odvolat nejvyšší soudce královských soudů common law, jsem se již zmínila několika slovy v předchozím textu této práce v souvislosti s Bateovým případem. Současně navazující vývoj sporu o impositions odhalil další podstatnou věc, a to problematiku respektování soudních rozhodnutí ze strany zákonodárců, zejména poslanců, pro něž královské soudy common law nebyly konečnou autoritou v ústavním sporu.

Zvláště pro tyto okolnosti, které považuji za významné, bych se nyní zastavila u osoby sira Edwarda Cokea (1552-1634)¹⁵, která je mimořádná právě proto, že tento anglický právník obhajoval principy svrchovanosti common law a soudcovské nezávislosti¹⁶. Za svého působení u královských soudů vedl sir Edward Coke s Jakubem I. spor právě o nezávislost nejvyšších soudců a o právní postavení panovníka. Kariéru královského soudce započal sir Edward Coke u Soudu obecných pří, k němuž byl jmenován roku 1606.

První neshody mezi Jakubem I. a soudcem Cokem se objevily za působení u tohoto královského soudu ohledně sporu o pravomoc s církevními soudy. Obecně na základě zakazujícího writu odejímali soudci soudů common law případy projednávané před církevními soudy s tím, že měli za to, že tyto soudní případy spadaly do světské jurisdikce. Po zahájení procesu ve Fullerově případě (Fuller's case) roku 1607, kdy tento právní zástupce puritánů obvinil před soudem Vysoké komise biskupy ze zpronevěry církevních poplatků, zapletl arcibiskup z Canterbury do sporu o pravomoc panovníka a domáhal se u Jakuba I., aby rozhodl na základě názoru, že panovník je povolnou osobou, od které je odvozena soudní i církevní pravomoc. Arcibiskup Bancroft dále tvrdil, že jako původce spravedlnosti může panovník přímo rozhodovat jednotlivé soudní případy. Soudce Coke oponoval a argumentoval v souladu s výše uvedeným principem, že panovník nestojí nad právem a nemůže jej ani měnit a dále že panovníkovi nepřísluší právo aplikovat¹⁷.

---

15 "Coke, Sir Edward." Encyclopædia Britannica. [Encyclopædia Britannica Ultimate Reference Suite](#). Chicago: Encyclopædia Britannica, 2010.

16 HILL, Christopher. *The Century of Revolution 1603-1714*. 1. edition. Edinburgh: Thomas Nelson, 1961. s. 67

17 SELTENREICH, Radim. *Soudce a jeho král – Edward Coke ve sporu s Jakubem I.* Právník. 2003, roč.

Roku 1613 byl sir Edward Coke jmenován k soudu Královské lavice. Zde se projednával roku 1615 Peachamův případ (Peacham's case), ve kterém byl obviněn duchovní z velezrady (treason or high treason). Panovník následně požádal nejvyšší královské soudce o konzultaci případu s tím, že jeho úmyslem bylo promluvit s každým soudcem zvlášť nikoliv pohromadě. Soudce Coke byl toho názoru, že uvedený postup ohrožoval nezávislost královských soudců a s individuálními konzultacemi nesouhlasil.

Soudce Coke dále panovníkovi odporoval při projednávání případu, který se dotýkal královského práva udělit povolení k několika beneficiím, tj. důchodu z církevního majetku. Jakub I. vydal příkaz, aby v případě nebylo dále postupováno, dokud nebude mít možnost se soudci královského soudu promluvit. Soudce Coke odmítl uposlechnout tohoto příkazu. Poté, co byli soudci předvoláni ke králi, odmítl soudce Coke uznat právo panovníka takovým způsobem zasahovat do projednávání případů, na kterých měl panovník zájem, které bylo opět v rozporu s principem nezávislosti soudců. Sir Edward Coke byl posléze odvolán z funkce roku 1616 a jeho kariéra jako nejvyššího královského soudce byla ukončena.

Sir Edward Coke se jako nejvyšší královský soudce nepovažoval na prvním místě za služebníka panovníka a byl připraven formulovat limity královské moci či hájit soudcovskou nezávislost. Přestože panovník tentokrát nevedl spor přímo s parlamentem, nezůstal tento požadavek nezávislosti královských soudců ojedinelým v dalším ústavním vývoji.

3.1.3 Zahraniční záležitosti

Zahraniční politika se dostává do popředí zájmů třetího a čtvrtého parlamentu Jakuba I. v důsledku propuknutí třicetileté války. Po prohře v bitvě na Bílé hoře v roce 1620 byl nucen Fridrich Falcký se svou ženou Alžbětou, dcerou anglického krále, opustit České království. Třetí parlament Jakuba I. se sešel v lednu následujícího roku. V prosinci téhož roku prezentovala Sněmovna obcí panovníkovi své obavy v petici ze

---

142, č. 5, s. 480-481

KUKLÍK, Jan, SELTENREICH, Radim. *Dějiny angloamerického práva*. 1. vydání. Praha: Linde, 2007. s. 247-248

TANNER, J. R. *English Constitutional Conflicts of the Seventeenth Century 1603-1689*. 1. edition. London: Cambridge University Press, 1937. s. 35. a násl.

dne 3. prosince 1621¹⁸. Zahraniční politika byla pro členy dolní sněmovny spjata s protestantskou vírou a domnívali se tak, že by král měl pomoci Fridrichu Falckému a současně přerušit vyjednávání o španělském sňatku následníka trůnu, prince Karla. Dále poslanci v petici sdělovali, že se rozhodli schválit finanční podporu pouze však pro pomoc Fridrichu Falckému.

Jakub I. považoval aktivitu členů dolní sněmovny za porušení svých královských pravomocí. Přesněji ve své odpovědi označil veřejnou debatu jejích členů o zahraničních vztazích za záležitost „daleko mimo jejich dosah a schopnosti“ a zakázal dolní sněmovně pro příště „plést se do čehokoli týkajícího se naší vlády nebo do složitých záležitostí státu“¹⁹. Sněmovna obcí setrvala na svém stanovisku a obhajovala svobodu projevu. V následující odpovědi panovník, navazující na odkaz dolní sněmovny ohledně svobody projevu, vyjádřil svůj názor, že považuje privilegia parlamentu za „odvozená z milosti a povolení našich předků a našeho“²⁰.

Přestože se následně snažil zmírnit dosah svých slov, výsledkem tohoto sdělení bylo značné pobouření poslanců, které posléze vyústilo v sepsání tzv. Velké protestace (Protestation) ze dne 18. prosince 1621²¹, v níž poslanci prohlašovali svá práva a svobody za „starobylá a nepochybná přirozená práva a dědictví poddaných Anglie“²². Dále pokračovali ve výčtu záležitostí, které považovali za předmět diskuse v parlamentu, jimiž byly například věci týkající se panovníka, bezpečnosti království, církve a deklarovali znovu právo každého člena Sněmovny obcí na svobodu projevu při diskutování o těchto záležitostech, s kterou souviselo i právo být za tyto projevy postížen pouze z rozhodnutí členů Sněmovny obcí. Jakub I. okamžitě odročil jednání parlamentu a osobně vytrhl předmětné prohlášení ze záznamů jednání v dolní sněmovně. Poté parlament rozpustil a ukončil tak pro tuto chvíli tento dílčí spor.

V průběhu zasedání posledního Jakubova parlamentu, který se sešel roku 1624, byla znovu předmětem neshod prošpanělská politika panovníka. Tentokrát Jakub I. čelil

---

18 KENYON, J. P. *THE STUART CONSTITUTION 1603-1688: DOCUMENTS AND COMMENTARY*. 1. edition. London: Cambridge University Press, 1969. s. 43 a násl.

19 TANNER, J. R. *English Constitutional Conflicts of the Seventeenth Century 1603-1689*. 1. edition. London: Cambridge University Press, 1937. s. 48

20 KENYON, J. P. *THE STUART CONSTITUTION 1603-1688: DOCUMENTS AND COMMENTARY*. 1. edition. London: Cambridge University Press, 1969. s. 29

21 KENYON, J. P. *THE STUART CONSTITUTION 1603-1688: DOCUMENTS AND COMMENTARY*. 1. edition. London: Cambridge University Press, 1969. s. 47-48

22 KENYON, J. P. *THE STUART CONSTITUTION 1603-1688: DOCUMENTS AND COMMENTARY*. 1. edition. London: Cambridge University Press, 1969. s. 47

kromě parlamentu i princí Karlovi a vévodovi z Buckinghamu, kteří prosazovali vyhlášení války Španělsku. Parlament ve shodě s nimi schválil peníze k realizaci tohoto záměru. Zákon, na jehož základě byla podpora schválena (Subsidy Act), znovu obsahoval úpravu, jenž měla zajistit, že finanční prostředky budou vynaloženy pouze na válku se Španělskem. Parlament byl posléze rozpuštěn roku 1625 v důsledku Jakubovy smrti.

Závěrem bych shrnula dosavadní ústavní vývoj tak, že za Jakubovy vlády nebyl prosazen parlamentem žádný výraznější ústupek na úkor královské moci. Panovník v podstatě vždy vyřešil situaci rozpuštěním parlamentu.

3.2 Období vlády Karla I. do roku 1640

Karel I. (1600-1649) nastoupil na anglický a skotský trůn na jaře roku 1625. Období jeho vlády do roku 1640 se vyznačovalo především soudními případy, které souvisely se zneužíváním královské moci a kterými se v této části práce budu ponejvíce zabývat.

Ústavní spor nového panovníka a parlamentu byl od počátku Karlovy vlády spojen se zahraniční politikou a osobou vévody z Buckinghamu, jenž byl předním královským ministrem. Panovník svolal svůj první parlament v červnu roku 1625, aby získal finance na zamýšlenou válku se Španělskem. Zákonodárci hleděli s nelibostí na soustředění moci v rukou vévody a na válečné neúspěchy, které vévodu provázely. Poté, co se parlament po svém odročení sešel opět v Oxfordu, poprvé za panování Stuartovců požadoval, aby panovník jmenoval takové královské rádce, kteří by požívali větší důvěry parlamentu. Karel I. jasně odmítl jakékoliv zasahování do královské moci. Parlament byl rozpuštěn v srpnu roku 1625.

Nicméně bylo nemyslitelné, že by král mohl pokračovat ve vedení války, aniž by válku financoval z parlamentních podpor. Ke svolání druhého parlamentu své vlády byl panovník nucen v únoru roku 1626. Ovšem neúspěchy na válečném poli, konkrétně vévodova výprava proti Cádizu, dále přizivovaly konflikt ohledně jeho osoby. V březnu téhož roku se panovník pokusil dolní sněmovnu varovat: „... svolávání, zasedání a rozpuštění parlamentů je zcela v mé moci, proto na tom, zda shledám jejich plody dobré

nebo špatné, bude záležet jejich další existence;²³. Dolní sněmovna přesto přistoupila v květnu 1626 k impeachmentu vévody z Buckinghamu. Odpovědí poslancům bylo rozvedení výše uvedené hrozby v proslovu státního sekretáře sira Carletona, který byl přednesen v dolní sněmovně 12. května. Ve Sněmovně obcí tak zazněla slova o smutném osudu ostatních zemí, kde se panovníci skrz posílení své královské moci dokázali zbavit parlamentů, a kde je lid na pokraji úplného vysílení vykořisťován královskými daněmi²⁴. Pro tento okamžik byl spor opět vyřešen rozpuštěním parlamentu v červnu roku 1626.

Na základě znalostí budoucího vývoje vztahů mezi Karlem I. a jeho parlamenty se domnívám, že výhrůžku nemínil zcela vážně, neboť se parlamentu nikdy zcela nezbavil. Přesto tak dle mého názoru nabraly podvědomé obavy poslanců z absolutistické vlády jistě mnohem znatelnější obrysy a z toho důvodu také souhlasím, že slova Karla I. byla „krajně neprozíravá“²⁵.

V tomto období vlády Karla I. dále započaly neshody, jejichž předmětem byly celní poplatky tonnage and poundage, které panovník začal vybírat bez potřebného schválení v parlamentu. Změna nastala také v církevní politice, jelikož se král přikláněl k myšlenkám arminianismu, který upřednostňoval v otázce spasení svobodnou vůli člověka. V anglikánské církvi byl také postupně kladen větší důraz na svátost oltářní a liturgický obřad²⁶.

3.2.1 Případ pěti rytířů

Zmíněný průběh parlamentů přiměl panovníka k rozhodnutí čelit finančním potížím uložením nucené půjčky. Tento krok vedl následně k zatýkání těch, kteří odmítli nucenou půjčku zaplatit. V roce 1627 se proto objevil před soudem Královské lavice případ pěti rytířů (Five Knights' Case). Uvěznění rytíři²⁷ požádali soud Královské lavice

---

23 GARDINER, S. R. *THE CONSTITUTIONAL DOCUMENTS OF THE PURITAN REVOLUTION 1625-1660* [online]. 3. edition. Oxford: Oxford University Press, 1906. Dostupné z: <http://www.constitution.org/eng/conpur003.htm>

24 KENYON, J. P. *THE STUART CONSTITUTION 1603-1688: DOCUMENTS AND COMMENTARY*. 1. edition. London: Cambridge University Press, 1969. s. 50-51

25 KOVÁŘ, Martin. *Stuartovská Anglie: Stát a společnost v letech 1603-1689*. 1. vydání. Praha: Libri, 2001. s. 85

26 "Protestantism." Encyclopædia Britannica. *Encyclopaedia Britannica Ultimate Reference Suite*. Chicago: Encyclopædia Britannica, 2010.

27 Sir Thomas Darnel, sir John Corbet, sir Walter Earl, sir Edmund Hampden a sir John Hevingham

o vydání soudního příkazu k jejich předvedení před tento soud, tj. writu habeas corpus, aby jim tak bylo umožněno bránit se proti zatčení, neboť nebyli dosud z ničeho obviněni. Na základě vydaného writu byla následně dotazována Tajná rada, na jejíž příkaz byli rytíři uvězněni, na důvod předmětného uvěznění. Ve své odpovědi Tajná rada uvedla jako důvod zvláštní rozkaz panovníka (his Majesty's special commandment).

V souladu s právem království nikdo nesměl být zatčen bez řádného důvodu. Právní zástupci obviněných argumentovali též ustanovením článku 39 Magny charty, jenž stanovil: „Žádný svobodný at' není zatčen ani uvězněn ... jinak než bez zákonného rozsudku jemu na roveň postavených peerů nebo podle práva země.“²⁸ Podle tvrzení právních zástupců, bylo třeba význam tohoto článku vykládat tak, že nikdo nesměl být zatčen jinak než bez řádného soudního procesu (due process of law). Jelikož ze shora nastíněných důvodů nepovažovali právní zástupci zvláštní rozkaz panovníka v odpovědi na soudní příkaz (return) za právně vyhovující, požadovali současně, aby byli obvinění propuštěni na kauci²⁹.

Dle argumentace generálního prokurátora (Attorney General), zastupujícího Korunu před soudem, přestože nebyl v odpovědi na soudní příkaz uveden důvod, platila v tomto případě domněnka, že důvodem pro uvěznění obviněných byly státní záležitosti. Generální prokurátor dále zpochybnil závaznost Magny charty ve vztahu k panovníkovi, když tvrdil, že tento dokument se na panovníka nevztahuje, ani se o panovníkovi výslovně nezmiňuje. Co se týče propuštění na kauci, zakládal generální prokurátor své tvrzení, že v případech uvěznění ze zvláštního rozkazu panovníka nelze takovou osobu propustit na kauci, na precedentu z tudorovského období³⁰.

Soudci soudu Královské lavice rozhodli případ ve prospěch panovníka v souladu s argumenty generálního prokurátora, když v rozhodnutí předseda soudu Hyde (Lord Chief Justice) uvedl: „Shledali jsme, že pokud není vyjádřen důvod uvěznění, předpokládá se, že tím důvodem jsou státní záležitosti, které nemohou být předmětem posouzení.“³¹ Obvinění rytíři dále nebyli propuštěni na kauci, neboť v případech, které

---

28 KUKLÍK, Jan, SELTENREICH, Radim. *Dějiny angloamerického práva*. 1. vydání. Praha: Linde, 2007. s. 204

29 KENYON, J. P. *THE STUART CONSTITUTION 1603-1688: DOCUMENTS AND COMMENTARY*. 1. edition. London: Cambridge University Press, 1969. s. 107

30 GARDINER, S. R. *THE CONSTITUTIONAL DOCUMENTS OF THE PURITAN REVOLUTION 1625-1660* [online]. 3. edition. Oxford: Oxford University Press, 1906. Dostupné z: <http://www.constitution.org/eng/conpur008.htm>

31 KENYON, J. P. *THE STUART CONSTITUTION 1603-1688: DOCUMENTS AND COMMENTARY*. 1. edition. London: Cambridge University Press, 1969. s. 109

uváděli právní zástupci na jejich podporu, byly osoby propuštěny pouze opět z rozkazu panovníka.

Tento případ je pro mě obtížné zhodnotit, jelikož z dnešního pohledu by bylo nemyslitelné, aby bylo o osobní svobodě jednotlivce rozhodováno formálně na podkladě předložené odpovědi na soudní příkaz, aniž by byl skutečný důvod objasněn. K tomuto z rozhodnutí: „... nejsme vázáni prozkoumat pravdivost odpovědi, ale pouze její dostatečnost, neboť mezi pravdivostí a dostatečností existuje velký rozdíl.“³² A dále: „Nemůžeme soudit na základě zvěstí ani zpráv, ale pouze na základě toho, co je předestřeno před soudem ...“³³. Soudci si byli vědomi, že pravým důvodem uvěznění bylo odmítnutí zaplatit nucenou půjčku. Odhlédnu-li od formálnosti rozhodnutí, problematická byla dále obecnost důvodu, na jehož základě nebylo možné zahájit proces proti obviněným před soudem a další trvání uvěznění záviselo zcela na uvážení panovníka, zda sdělí jiný důvod nebo obviněné propustí, což bylo také před soudem namítáno³⁴. Pokud se však pokusím zohlednit dobovou situaci, nedomnívám se, že rozhodnutí lze zcela prohlásit za nezákonné vzhledem k existenci precedentů z tudorovského období. Přesto v možnostech soudců zcela jistě bylo zpochybnit zákonnost těchto precedentů a stanovit záruky proti královské moci. Případ pěti rytířů považuji také za zajímavý z hlediska toho, že před soudem byl použit takový dokument, jakým byla Magna charta, která v této době měla za sebou více než čtyři sta let své historie. Přestože závaznost Magny charty byla znovu ustanovena až v budoucím vývoji.

3.2.2 Prosba o právo

Karel I. získal pomocí nucené půjčky jistý obnos, jeho válečné záměry si ovšem vyžádaly svolání panovníkova třetího parlamentu v březnu roku 1628. Rozhodnutí v případě pěti rytířů bylo stále poměrně čerstvou záležitostí a v parlamentu vyvolalo nesouhlas s tím, že poslanci pod dojmem tohoto rozhodnutí dospěli k závěru, že je nutné

---

32 KENYON, J. P. *THE STUART CONSTITUTION 1603-1688: DOCUMENTS AND COMMENTARY*. 1. edition. London: Cambridge University Press, 1969. s. 108

33 KENYON, J. P. *THE STUART CONSTITUTION 1603-1688: DOCUMENTS AND COMMENTARY*. 1. edition. London: Cambridge University Press, 1969. s. 108

34 TANNER, J. R. *English Constitutional Conflicts of the Seventeenth Century 1603-1689*. 1. edition. London: Cambridge University Press, 1937. s. 271

učinit opatření k zabezpečení určitých základních práv království, která byla dle jejich názoru porušována, vůči panovníkovi. Tento záměr se stal prioritou zasedajícího parlamentu. Dolní sněmovna však nemohla zcela počítat s podporou Sněmovny lordů, která odmítla podpořit úmysl poslanců ve formě návrhu zákona. Jednání v dolní sněmovně tak vyústila v podání petice, ke které se horní sněmovna připojila, známou jako Prosba o právo (Petition of Right)³⁵.

Prosba o právo byla obecně strukturována tak, že nejprve byly uváděny zákony, kterými dle zákonodárců byly zajištěny určité výsady poddaných v království, a posléze skutečnosti, které parlament považoval za porušení těchto zákonů, a to nedávným uložením nucené půjčky a uvězněním poddaných bez řádného důvodu v případě pěti rytířů, dále skutečností, že poddaní byli nuceni proti své vůli ubytovávat vojáky a že byly pověřeny osoby uplatňováním stanného práva v době míru, které bylo posléze uplatňováno i vůči civilnímu obyvatelstvu.

Panovník, který původně nemínil připustit omezení královské moci, nakonec poskytl svůj souhlas s Prosbou o právo 7. června roku 1628 výměnou za schválení finanční podpory. Karel I. se tak zavázal, že napříště půjčky, daně a poplatky nebudou ukládány a vynucovány bez souhlasu parlamentu, že nikdo nebude uvězněn bez řádného důvodu, že vojáci nebudou ubytováni u jednotlivců proti jejich vůli a že stanné právo nebude uplatňováno namísto řádného právního postupu v souladu s právem království. Do Prosbu o právo nebyl zahrnut požadavek důvěryhodnosti královských rádců, přestože nespokojenost s vévodou z Buckinghamu stále trvala. Nicméně vévoda byl zavražděn v srpnu roku 1628 a tato otázka byla znovu předmětem sporu teprve po roce 1640.

3.2.3 Případ sira Eliota

Dopad přijetí Prosbu o právo na postavení panovníka se ukázal při pokračujícím zasedání parlamentu. Znovu se projevil rozpory ohledně cel z dovozu a vývozu zboží, které panovník stále vybíral navzdory chybějícímu schválení. Tato otázka byla nyní rozšířena o neshody v interpretaci, když poslanci dovozovali, že vybírání těchto celních poplatků bez souhlasu parlamentu není v souladu s Prosbou o právo, zatímco panovník

³⁵ KUKLÍK, Jan, SELTENREICH, Radim. *Dějiny angloamerického práva*. 1. vydání. Praha: Linde, 2007. s. 242 a násl.

zastával názor, že Prošba o právo se na cla z dovozu a vývozu zboží nevztahovala. Současně se Sněmovně obcí nezamlouvala církevní politika panovníka.

Dne 2. března 1629 za nastíněné situace se Karel I. rozhodl stávající parlament odročit, než k tomu však mohlo dojít, byly ve Sněmovně obcí s použitím násilí přijaty tři rezoluce, které se týkaly právě církevních záležitostí a vybírání uvedených cel. Rozčilený panovník nechal uvěznit sira Johna Eliota a další poslance, kteří byli za použití násilí odpovědní. Parlament byl rozpuštěn 10. března a Karel I. následně vydal dne 27. března proklamaci, v níž oznámil svůj úmysl parlament v dohledné době nesvolat. Zatčení v případě sira Eliota (Eliot's case), podobně jako ve výše popsaném případě, požádali soud Královské lavice o vydání writu habeas corpus a panovník byl v souladu s Prosbou o právo nucen uvést určitý důvod zatčení, a to „podvratné protistátní projevy ve sněmovně“³⁶ (sedition). V samotném procesu, vedeném proti siru Eliotovi, Denzilu Hollesovi a Benjaminu Valentinovi před soudem Královské lavice, generální prokurátor dovozoval, že na předmětné jednání se parlamentní privilegia nevztahovala. Soudci dali generálnímu prokurátorovi za pravdu. Obviněným byla uložena pokuta a současně bylo rozhodnuto o jejich dalším uvěznění.

Při interpretaci Prošby o právo se projevila skutečnost, že ustanovení zákonů této doby byla formulována pomocí výčtů. Princip ukládání daní jen se souhlasem parlamentu, který byl v Prosbě o právo formulován, byl tedy panovníkem vykládán ohledně tonnage and poundage restriktivně, neboť se ve výčtu příslušného ustanovení petice výslovně neobjevilo³⁷. Stejně tak co se týče práva, že nikdo nebude uvězněn bez řádného důvodu, nebyly v petici stanoveny předpoklady pro rozhodování o propuštění na kauci, tedy v jakých případech by měli soudci o kauci rozhodnout kladně a v jaké výši. Dále zde nebyly formulovány záruky, že v samotném řízení před soudem nebudou soudci královských soudů preferovat zachování královských prerogativ nad svobodou jednotlivce³⁸.

Na základě skutečnosti, že v případě sira Eliota byl uveden důvod v souladu s peticí, nesouhlasím s názorem, že Prošba o právo byla zcela neúspěšným pokusem, jak

---

36 KUKLÍK, Jan, SELTENREICH, Radim. *Dějiny angloamerického práva*. 1. vydání. Praha: Linde, 2007. s. 99

37 HILL, Christopher. *The Century of Revolution 1603-1714*. 1. edition. Edinburgh: Thomas Nelson, 1961. s. 53-54

38 GARDINER, S. R. *FIRST TWO STUARTS AND THE PURITAN REVOLUTION 1603-1660*. 1. edition. London: LONGMANS, GREEN, 1908. s. 59 a s. 69

omezit panovnickou moc³⁹. Pouze nebyla formulována dostatečně obecně, aby se omezení z ní plynoucí uplatnila v širším rozsahu.

3.2.4 Příklad lodní daně

Příklad lodní daně (Case of Ship-money) spadá do období jedenácti let Karlovy vlády bez parlamentu po jeho rozpuštění v březnu 1629. Tato lodní daň byla uložena na základě příkazu panovníka na podzim roku 1634, jímž bylo uplatňováno právo panovníka požadovat po přímořských městech a hrabstvích dodání lodí za účelem obrany království. Předmětem sporu z roku 1637 byla skutečnost, že oproti původnímu se příkazy, které následovaly během roků 1635 a 1636, vztahovaly na celou zemi. Král uplatňoval toto právo v novém rozsahu, který neměl jednoznačnou oporu v právu. Zákonnost lodní daně byla před soudem Královské šachové desky zpochybněna Johnem Hampdenem jako žalovanou stranou na podzim roku 1637, který lodní daň z uvedeného důvodu odmítl zaplatit.

Dle práva království patřila otázka bezpečnosti země do královských prerogativ, současně však panovník nebyl oprávněn ukládat daně bez souhlasu parlamentu. Obrana žalovaného spočívala v argumentaci, že panovník je povinen jednat v souladu s právem předepsaným postupem, a to získat pro uložení lodní daně souhlas parlamentu. Právní zástupce tedy zastával názor, že i v případě bezpečnosti království mají být uplatněna jistá omezení ve prospěch práva parlamentu schvalovat daně⁴⁰. Dle tvrzení protistrany, jelikož zajištění bezpečnosti království patřilo do práv panovníka, byl panovník také jediný oprávněn posoudit, zda existuje nebezpečí a jakými prostředky, případně kdy, bude tomuto nebezpečí čelit.

Předmětem argumentace byla také skutková otázka existence nebezpečí. Právní zástupce Johna Hampdena, Oliver St. John, namítal, že intenzita nebezpečí nebyla taková, aby odůvodňovala uložení lodní daně a v závěru uváděl následující: „... předmětem případu je předně, zda je jeho Veličenstvo oprávněno v době míru, bez souhlasu daného v Parlamentu, zasahovat do vlastnického práva k majetku poddaných z

---

39 KENYON, J. P. *THE STUART CONSTITUTION 1603-1688: DOCUMENTS AND COMMENTARY*. 1. edition. London: Cambridge University Press, 1969. s. 104

40 TANNER, J. R. *English Constitutional Conflicts of the Seventeenth Century 1603-1689*. 1. edition. London: Cambridge University Press, 1937. s. 273

důvodu obrany království ...“⁴¹. Generální prokurátor měl za to, jelikož byl panovník jediným soudcem nebezpečí, že tato otázka nemohla být předmětem posouzení ze strany soudců⁴².

Rozhodnutím soudců byla lodní daň prohlášena za zákonnou. Právo ukládat lodní daň soudci spojovali s existencí hrozícího nebezpečí, přesto odmítli posoudit intenzitu nebezpečí a úměrnost postupu Karla I. ve prospěch principu, že panovník je jediný oprávněn posoudit tuto otázku⁴³. Rozhodnutí soudců jistě odůvodňovala skutečnost, že za mimořádného stavu je třeba jednat bez průtahů, ale taková situace při ukládání lodní daně nenastala. Nelze proto o lodní dani prohlásit, že byla zcela zákonná či zcela nezákonná, neboť tato skutečnost závisela na stanovení předpokladů pro její ukládání, které by byly určitou zárukou pro majetek jednotlivce, které však stanoveny nebyly. Shrnu-li případ ze současného pohledu, domnívám se, že součástí rozhodnutí mělo být nejen nalezení práva, ale i posouzení, zda lze rozhodovaný individuální případ pod toto právo podřadit. V odmítnutí posoudit, zda intenzita nebezpečí odpovídala jednání panovníka, bych dnes spatřovala odmítnutí spravedlnosti.

Rozhodnutí v případě lodní daně vyvolalo nesouhlas, jenž pramenil ze skutečnosti, že jeho odpůrci viděli v rozhodnutí především právo panovníka svévolně ukládat daně bez souhlasu parlamentu bez jakékoliv záruky pro jejich majetek⁴⁴.

Myslím, že bych měla na závěr této části rovněž zmínit skutečnost, že osobní vláda panovníka byla nejen ve znamení využívání mimoparlamentního financování v nebyvalém rozsahu, ale také vzrůstající autority Williama Lauda, arcibiskupa z Canterbury, a vynucování disciplíny v anglikánské církvi z jeho strany.

Období vlády Karla I. do roku 1640 se vyznačovalo prvním důležitým ústupkem, kterého parlament docílil v podobě Prosby o právo, ale také dílčí prohrou parlamentu, neboť svým dalším postupem si krále pouze znepřátelil a připravil se tak na dlouhou dobu o možnost dosáhnout dalšího omezení královské moci.

---

41 KENYON, J. P. *THE STUART CONSTITUTION 1603-1688: DOCUMENTS AND COMMENTARY*. 1. edition. London: Cambridge University Press, 1969. s. 111

42 TANNER, J. R. *English Constitutional Conflicts of the Seventeenth Century 1603-1689*. 1. edition. London: Cambridge University Press, 1937. s. 274

43 ALLEN, J. W. *ENGLISH POLITICAL THOUGHT 1603-1660*. London: Methuen, 1938. s. 17 a násl.

44 HILL, Christopher. *The Century of Revolution 1603-1714*. 1. edition. Edinburgh: Thomas Nelson, 1961. s. 55-56

4. Období 1640-1660

4.1 Období vlády Karla I. od roku 1640

Období osobní vlády Karla I. ukončil spor panovníka se Skoty, který vznikl ohledně zásahů panovníka do skotského církevního uspořádání, a který přerostl do válečného konfliktu. Karel I. svolal parlament nejprve v březnu 1640, aby mohl financovat další postup proti skotské armádě. Jelikož zasedání parlamentu neprobíhalo podle představ panovníka a jelikož byl parlament rozpuštěn již v květnu 1640, proslul také jako Krátký parlament (Short Parliament). Následující parlament však sehrál v anglických dějinách tohoto století významnou roli. Ke svolání Dlouhého parlamentu (Long Parliament), jak je také nazýván, na 3. listopadu roku 1640 přiměla panovníka potřeba financí na vyplacení skotské armády, která se tou dobou nacházela na anglickém území. Parlament ani tentokrát nemínil panovníkovi vyhovět. Naopak úmyslem tohoto parlamentu bylo útokem na královskou moc zajistit své postavení proti nové osobní vládě panovníka.

Vrátím-li se v této souvislosti ještě jednou zpět k osobní vládě panovníka a k otázce absolutismu, neboť toto období bývá někdy označováno také jako jedenáct let tyranie, z mého pohledu bych považovala Karla I. za absolutistického panovníka až v okamžiku, kdy by se rozhodl řešit konflikt se Skoty zcela bez parlamentu na podkladě rozhodnutí v případě lodní daně. Dále také považuji za zlom ve vládě Karla I. rozhodnutí svolat Dlouhý parlament, přestože Krátký parlament potřebnou finanční podporu neschválil a přistoupil naopak k projednávání stížností. Nemyslím si, že byl důvod domnívat se, že zasedání nového parlamentu bude probíhat odlišně.

4.1.1 Reformní zákony roku 1641

Roku 1641 došlo k přijetí řady zákonů omezujících panovníka ve třech oblastech, kterými byly vztah panovníka k parlamentu, soudní pravomoci a mimoparlamentní prostředky financování, které panovník využíval.

Co se týče vztahu panovníka k parlamentu, dne 15. února 1641 byl přijat

Tříroční zákon (Triennial Act)⁴⁵, který omezoval panovníkovu volnost svolat, odročit či rozpustit parlament podle svého uvážení. Tento zákon byl výrazem snahy dolní sněmovny zamezit dlouhým obdobím mezi jednotlivými parlamenty. Napříště mělo být dle článku II. zákona zasedání nového parlamentu svoláno nejpozději po třech letech od posledního dne konání parlamentu. Ten samý článek dále stanovil, že parlament, jehož jednání bylo odročeno či odloženo a od jehož posledního jednání tak uběhly tři roky, má být ve stanovený den rozpuštěn a poté svolán parlament nový. Pro případ, že by panovník závazek svolat parlament porušil, byla přijímána zákonem v článcích II. až V. opatření, podle nichž mělo být postupováno proti vůli panovníka.

Další omezení, které zákon nově zaváděl, se týkalo pravomoci panovníka zasedající parlament dle svého uvážení rozpustit či odročit. Délka zasedání parlamentu ode dne jeho svolání byla stanovena minimálně na padesát dní a rozpuštění či odročení po tuto dobu podmíněno souhlasem parlamentu.

Po Tříročním zákoně následoval zákon ze dne 10. května 1641 (Dissolution act), kterým bylo právo odročit, odložit či rozpustit Dlouhý parlament zcela podmíněno jeho souhlasem.

Zásahem do královských soudních pravomocí byly zákony o zrušení soudů Hvězdné komory (The Act for the Abolition of the Court of Star Chamber)⁴⁶ a Vysoké komise (The Act for the Abolition of the Court of High Commission) ze dne 5. července 1641. Zákon o zrušení Hvězdné komory dále v článku II. rušil obdobné pravomoce vypočtených soudů a zároveň zbavil krále a Tajné rady práva mimořádné soudy s obdobnou soudní pravomocí vytvářet. Soudní pravomoc panovníka a Tajné rady byla taktéž omezena obecně. Panovník a Tajná rada nadále neměli mít dle článku III. zákona jakoukoliv soudní pravomoc rozhodovat o majetku poddaných, který měl být pouze předmětem řízení a rozhodování u řádných soudů a tyto případy souzeny řádně podle práva království. Ustanovením článku VI. bylo opětovně zakotveno právo poddaného, který byl z rozkazu panovníka, Lordů či Tajné rady zbaven svobody, požadovat vydání writu habeas corpus, na jehož základě měl být před soudem osvědčen pravý důvod uvěznění a soudem rozhodnuto o jeho dalším trvání.

---

45 GARDINER, S. R. *THE CONSTITUTIONAL DOCUMENTS OF THE PURITAN REVOLUTION 1625-1660* [online]. 3. edition. Oxford: Oxford University Press, 1906. Dostupné z: <http://www.constitution.org/eng/conpur027.htm>

46 GARDINER, S. R. *THE CONSTITUTIONAL DOCUMENTS OF THE PURITAN REVOLUTION 1625-1660* [online]. 3. edition. Oxford: Oxford University Press, 1906. Dostupné z: <http://www.constitution.org/eng/conpur034.htm>

Zákonem o zrušení soudu Vysoké Komise byla omezena panovníkova soudní pravomoc v církevních záležitostech s tím, že zákon napříště znemožnil panovníkovi zřizovat obdobné církevní soudy.

Dosavadní zákony následovala řada zákonů týkajících se mimoparlamentních královských finančních zdrojů. Zákonem ze dne 22. června 1641 (The Tonnage and Poundage Act)⁴⁷, konkrétně v článku I. bylo králi zakázáno do budoucna ukládat impositions a cla z dovozu a vývozu zboží bez souhlasu parlamentu. Zároveň však bylo zákonem v článku II. schváleno vybírání dosavadních impositions a tonnage and poundage na dva měsíce. Lodní daň byla zákonem ze dne 7. srpna 1641 prohlášena za nezákonnou. V srpnu 1641 byl současně přijat zákon, kterým byl stanoven rozsah královských lesů (Act for the limitation of Forests), a zákon, jenž zamezoval vynuocování koupě šlechtického titulu (Act prohibiting the exaction of Knighthood Fines).

Tato řada zákonů byla výsledkem legislativního procesu za období šesti měsíců. Za nejzásadnější považuji omezení plynoucí ze zákona, který znemožnil panovníkovi odročit či rozpustit Dlouhý parlament bez jeho souhlasu a kterým byla také odložena účinnost Tříročního zákona. Jestliže v případě Tříročního zákona mohl Karel I. usoudit, že k postupu v souladu se zákonem proti jeho vůli nedojde⁴⁸, čemuž nasvědčovala zejména podrobnost úpravy procedury pro svolání parlamentu v takovém případě, zákon znemožňující rozpuštění parlamentu postavení panovníka podstatně oslabil. Zároveň byl Karel I. nyní učiněn na parlamentu ještě více finančně závislým.

Na základě těchto zákonů bylo také v rozporu s dřívějšími rozhodnutími ukládání impositions bez souhlasu parlamentu prohlášeno za nezákonné (Bateův případ), zákonem opětovně zaručeno právo, že nikdo nebude uvězněn bez řádného důvodu (případ pěti rytířů) a lodní daň byla prohlášena za nezákonnou (případ lodní daně). Tato skutečnost jen potvrzovala, že zákonodárci nerespektovali rozhodnutí královských soudců, která naopak vedla ke snaze zajistit vůči panovníkovi pravý opak. Toto přivedlo mou pozornost k myšlence, zda panovníkovi skutečně prospívalo, že soudci královských soudů byli připraveni rozhodovat v zájmu panovníka⁴⁹, neboť

47 GARDINER, S. R. *THE CONSTITUTIONAL DOCUMENTS OF THE PURITAN REVOLUTION 1625-1660* [online]. 3. edition. Oxford: Oxford University Press, 1906. Dostupné z: <http://www.constitution.org/eng/conpur031.htm>

48 KENYON, J. P. *THE STUART CONSTITUTION 1603-1688: DOCUMENTS AND COMMENTARY*. 1. edition. London: Cambridge University Press, 1969. s. 192

49 HILL, Christopher. *The Century of Revolution 1603-1714*. 1. edition. Edinburgh: Thomas Nelson,

rozhodnutí královských soudců poskytovalo panovníkovi pouze dočasnou výhodu.

Ústavní reformou z roku 1641 tedy parlament dosáhl velice důležitých ústupků na úkor královské moci.

4.1.2 Velká remonstrace

Ačkoliv byla výše nastíněnými zákony provedena ústavní reforma, bylo pro další vývoj rozhodující, že Dlouhý parlament nepolevil ve snaze prosadit i další nároky. Již v červnu 1641 se v Deseti návrzích (Ten Propositions) předložených ve Sněmovně lordů znovu objevuje požadavek, aby členy Tajné rady byly jmenovány panovníkem takové osoby, které by požívaly důvěry zákonodárců. Zároveň stále nebylo dosaženo shody ve věci církevní otázky nejen mezi panovníkem a parlamentem, ale i v samotném parlamentu. K nespokojenosti s prosazováním doktríny arminianismu se přidala rovněž nespokojenost s episkopátem, tj. církevní správou postavené na autoritě biskupů⁵⁰, nepochybně následkem Laudovy politiky v letech Karlovy osobní vlády. Tyto záležitosti našly své vyjádření ve Velké remonstraci (Grand Remonstrance)⁵¹ přijaté ve Sněmovně obcí dne 22. listopadu 1641 a předložené panovníkovi dne 1. prosince 1641 spolu s peticí dolní komory, která byla koncipována v obdobném duchu, neboť samotná Velká remonstrace nebyla adresována panovníkovi, ale byla svou podstatou deklarací dolní sněmovny.⁵²

V úvodu je nejprve popsán důvod a účel dokumentu. Poslanci zde prezentovali svou koncepci o existenci podvrtné skupiny, do níž řadili zkorumpované duchovenstvo, rádce a katolíky, jejímž cílem mělo být „zničení základních zákonů a zásad vlády, na nichž pevně spočívá náboženství a spravedlnost tohoto království“⁵³ a dále odhalovali prostředky, které k tomuto cíli měly být využívány. Na prvním místě uváděli vnášení neshod mezi panovníka a jeho lid v otázce královských prerogativ či

---

1961. s. 68

50 "episcopacy." Encyclopædia Britannica. *Encyclopaedia Britannica Ultimate Reference Suite*. Chicago: Encyclopædia Britannica, 2010.

51 GARDINER, S. R. *THE CONSTITUTIONAL DOCUMENTS OF THE PURITAN REVOLUTION 1625-1660* [online]. 3. edition. Oxford: Oxford University Press, 1906. Dostupné z: <http://www.constitution.org/eng/conpur043.htm>

52 KOVÁŘ, Martin. *Stuartovská Anglie: Stát a společnost v letech 1603-1689*. 1. vydání. Praha: Libri, 2001. s. 120

53 KUKLÍK, Jan, SELTENREICH, Radim. *Dějiny angloamerického práva*. 1. vydání. Praha: Linde, 2007. s. 253

dále snahu odcizit panovníka jeho parlamentům na základě falešných obvinění a naváděním k získávání finančních částek mimo parlament. Účel, za kterým pak poslanci remonstraci vypracovali, bylo zabránit následkům podvratné činnosti prohlášením, co tato podvratná skupina dosáhla v období před svoláním Dlouhého parlamentu, co parlament poté podnikl proti krokům této skupiny a co považuje za nutné učinit v budoucnu.

Velká remonstrace dále sestávala celkem z 204 bodů, které obsahově navazovaly na zamýšlené prohlášení v úvodu, neboť zhruba prvních sto bodů je výčtem špatností, které se udály před svoláním Dlouhého parlamentu. Skrytou kritikou panovníka byl například hned bod 1., který mezi špatnosti Karlovy vlády zařadil rozpuštění jeho prvního parlamentu v srpnu 1625, dále dle bodu 5. to byla z dřívějšího období vlády zahraniční politika panovníka, bod 8. se týkal událostí kolem nucené půjčky, které vedly k případu pěti rytířů, body 18. a 20. uváděly nezákonné ukládání cla z dovozu a vývozu zboží, impositions a lodní daně a nakonec namátkou bod 38., který vyjadřoval nespokojenost s rozhodováním královských soudců a který se zabýval jejich odvoláváním a ovlivňováním a dále pověřováním výkonem funkce soudce, jejíž trvání bylo závislé na vůli panovníka namísto po dobu řádného chování soudců.

Další body remonstrace obsahovaly výčet kroků, které již parlament podnikl a které pochopitelně zahrnovaly výše rozebrané zákony, jimiž byla provedena ústavní reforma. Konkrétně šlo například o body 113. a 125. remonstrace. Bod 137. a následující body dokumentu byly věnovány budoucím záměrům parlamentu, mezi které patřila dle bodu 139. také reforma královských příjmů.

Závěrečné body remonstrace jsou z mého pohledu velmi poznamenány faktem, že tento dokument se neobracel jen na panovníka. V bodech 143. až 145. se poslanci opět věnovali překážkám, které byly stavěny do cesty jejich dalšího úsilí. Znovu vyzdvihovali působení podvratné skupiny, kterým byl v panovníkovi vyvoláván španýl dojem o jednání parlamentu. Snahou ospravedlnit jednání parlamentu od počátku jeho zasedání byl například bod. 156, v němž poslanci za obě komory parlamentu prohlašovali následující: „... vždy jsme byli velmi obezřetní, abychom nepožadovali něčeho, co by mohlo oslabit Korunu v jejím spravedlivém zisku nebo užitečné pravomoci.“⁵⁴ Pokusem ospravedlnit omezení královské moci ve vztahu k parlamentu

---

54 KUKLÍK, Jan, SELTENREICH, Radim. *Dějiny angloamerického práva*. 1. vydání. Praha: Linde, 2007. s. 254

ustanoveními Tříročního zákona (bod 157. remonstrace) byla argumentace, jejímž smyslem bylo v podstatě tvrzení, že pokud bude panovník jednat v souladu s řečeným zákonem, neuplatní se stanovená úprava procedury svolání parlamentu a pravomoc panovníka tak nebude dotčena. V bodu 158. ohledně zákona, který znemožnil Karlovi I. rozpuštění parlament, dolní sněmovna dovozovala, že tento zákon obsahuje jen zdánlivě nějaká omezení pravomoci rozpuštění parlament. Ve skutečnosti mělo jít jen o dočasné pozastavení výkonu této pravomoci ve prospěch bezpečnosti krále i míru v království. Poslanci se také v dalších bodech pokoušeli vypořádat například s obviněním z nečinnosti v otázce církevní reformy.

V souvislosti s církevní reformou je v úplném závěru vznesen požadavek ustavení všeobecného církevního shromáždění, jehož výsledek měl být schválen parlamentem. Teprve v bodu 197. se objevuje shora předjímaný požadavek jmenování takových královských rádců, kteří by byli důvěryhodní pro parlament. Získání další finanční podpory od parlamentu bylo podmíněno vyhověním tomuto požadavku ze strany panovníka. Zajímavými se jeví následující body 198. až 201. remonstrace, které poukazují na skutečnost, že proces impeachmentu poskytoval parlamentu jen úzký prostor, jak dosáhnout toho, aby byl královský rádce či ministr zbaven úřadu.⁵⁵

Panovník odmítl poskytnout souhlas s Velkou remonstrací a svůj odmítavý postoj k požadavkům vyjádřil v odpovědi na petici, která remonstraci doprovázela.

Parlament od této chvíle dále vyvíjel tlak na svrchovanost panovníka s cílem podílet se na rozhodování o podobě církevní reformy, o které však neměl jasnou představu. S novým odhodláním prosazoval nárok na vliv při jmenování královských rádců, ke kterému byl připojen nový požadavek větší nezávislosti královských soudců.

Velkou remonstraci považují za dosud nejostřeji laděný parlamentní dokument z těch, které byly od počátku století Stuartovským panovníkům předkládány. Třebaže formálně remonstrace nečinila panovníka odpovědným, špatně skrývala kritiku Karlova jednání. Spojením původních i nových stížností komplexně v jediném dokumentu, shrnovala remonstrace všechny aspekty sporu, který parlament vedl s panovníkem. Pokud by Karel I. měl tu možnost, mám za to, že Velkou remonstrací by si parlament vysloužil okamžité rozpuštění. Pokládám také za možné, že by v takovém případě podobný dokument vůbec nebyl předložen. Nicméně panovník již neměl parlament pod

---

55 TANNER, J. R. *English Constitutional Conflicts of the Seventeenth Century 1603-1689*. 1. edition. London: Cambridge University Press, 1937. s. 110

kontrolou.

4.1.3 Předvečer občanské války a teorie smíšené vlády

Mezitím propuknutí povstání v Irsku obrátilo pozornost zákonodárců k jinému královskému prerogativu, a to ke kontrole armády, z obavy, jaké důsledky by pro ně existence armády pod velením panovníka mohla mít.

Neúspěšný impeachment pěti poslanců a pokus o jejich zatčení přímo v dolní sněmovně, které panovník inicioval na začátku ledna 1642, dále přivedly Karla I. do ještě obtížnější situace. V únoru 1642 poslanci předložili návrh zákona o domobraně (Militia bill) a současně návrh zákona, který měl vyloučit biskupy ze Sněmovny lordů (Bishops' Exclusion Bill). Král poskytl svůj souhlas pouze s druhým ze jmenovaných návrhů zákona, přestože bezprostředním následkem bylo oslabení podpory panovníka v horní komoře. K zajištění kontroly armády proto parlament podnikl opatření, které bylo v rozporu s tehdejší právními předpisy, když přistoupil k přijetí ordonance, jenž byly doposud vydávány pouze panovníkem⁵⁶. Přesněji dne 5. března 1642 byla přijata ordonance o domobraně (Militia ordinance). K podpoře tohoto postupu parlament adoptoval teorii, podle níž osoba panovníka byla odlišná od královského úřadu, který mohl být tudíž vykonáván parlamentem⁵⁷. Inspirací této argumentace mohl být dle mého názoru například případ Lancasterského vévodství (The Case of the Duchy of Lancaster) z roku 1562, kde byla formulována myšlenka rozlišení přirozené a politické způsobilosti panovníka. To znamenalo, že osoba krále sestávala jak z přirozeného těla, tak z těla politického, které zahrnovalo „úřad, státní moc a královský majestát.“⁵⁸ Karel I. vzdoroval parlamentní ordonanci vydáním proklamace, na jejímž základě zakázal poddaným jednat v souladu s touto ordonancí. Současně panovník podnikal přípravu k válce s parlamentem.

Posledním návrhem parlamentu k uzavření dohody před vypuknutím občanské války bylo Devatenáct návrhů (Nineteen Propositions)⁵⁹, které panovník obdržel dne 1.

---

56 TANNER, J. R. *English Constitutional Conflicts of the Seventeenth Century 1603-1689*. 1. edition. London: Cambridge University Press, 1937. s. 116

57 KENYON, J. P. *THE STUART CONSTITUTION 1603-1688: DOCUMENTS AND COMMENTARY*. 1. edition. London: Cambridge University Press, 1969. s. 196

58 HOLDSWORTH, W. S. *The Prerogative in the Sixteenth Century* [online]. Columbia Law Review. 1921, roč. 21, č. 6, s. 557. Dostupné z: www.jstor.org

59 GARDINER, S. R. *THE CONSTITUTIONAL DOCUMENTS OF THE PURITAN REVOLUTION*

června 1642. Již bod 1. návrhů ukazoval, že parlament nemá v úmyslu panovníkovi smíření s parlamentem ulehčit⁶⁰. V tomto ustanovení ve spojení s bodem 3. Devatenácti návrhů parlament stupňoval požadavek důvěryhodnosti královských rádců k požadavku schvalování královských rádců, stejně tak uvedených královských úředníků a soudců obou královských soudů common law, kteří měli navíc dle bodu 12. návrhů zastávat svou funkci, dokud se budou řádně chovat. V bodu 8. návrhů byl opět formulován požadavek poskytnutí královského souhlasu k církevní reformě, která měla být provedena podle parlamentních představ. Následující bod 9. požadoval akceptování ordonance o domobraně, dokud za stejným účelem nebude přijat zákon parlamentu. Tyto požadavky byly doplněny v bodu 2. návrhů o nárok projednávat v parlamentu záležitosti veřejného zájmu, v bodu 17. návrhů parlament nárokoval vliv na směr zahraniční politiky a bod 18. návrhů byl pokusem o zajištění imunity členů parlamentu před královskou mocí zákonem parlamentu. Návrhy dále obsahovaly další omezení exekutivy či se dotýkaly královské rodiny.

Odpověď panovníka ze dne 18. června 1642 byla koncipována na principu zachování smíšené formy vlády. Podstatu teorie smíšené vlády formulované v odpovědi lze shrnout takto: „Mezi lidmi existují tři druhy vlády. Absolutní monarchie, aristokracie a demokracie a všechny mají své určité výhody a nevýhody. Zkušenosti a moudrost našich předchůdců z nich vytvořilo smíšenou podobu vlády a dalo tomuto Království ... výhody všech tří, zároveň bez nevýhod některé z nich, tak dlouho dokud existuje rovnováha mezi třemi stavy ...“⁶¹. Teorie smíšené vlády nebyla ve Stuartovském období něčím úplně novým. Její ohlas lze například najít v projevech při impeachmentu lorda Strafforda v roce 1641⁶². Vůdce opozice John Pym ve svém projevu uváděl: „... výsady jsou záštitou a obranou pro svobodu lidu, a lid je svou svobodou oprávněn být základem pro výsady; ... jestliže výsady Krále zdolají svobodu lidu budou proměněny v tyranii; jestliže svoboda podkope výsady, přeroste v anarchii ...“⁶³. Pozornost však k této teorii

---

1625-1660 [online]. 3. edition. Oxford: Oxford University Press, 1906. Dostupné z: <http://www.constitution.org/eng/conpur053.htm>

60 KENYON, J. P. *THE STUART CONSTITUTION 1603-1688: DOCUMENTS AND COMMENTARY*. 1. edition. London: Cambridge University Press, 1969. s. 196

61 KENYON, J. P. *THE STUART CONSTITUTION 1603-1688: DOCUMENTS AND COMMENTARY*. 1. edition. London: Cambridge University Press, 1969. s. 21 ve spojení s KUKLÍK, Jan, SELTENREICH, Radim. *Dějiny angloamerického práva*. 1. vydání. Praha: Linde, 2007. s. 257

62 KENYON, J. P. *THE STUART CONSTITUTION 1603-1688: DOCUMENTS AND COMMENTARY*. 1. edition. London: Cambridge University Press, 1969. s. 10

63 KENYON, J. P. *THE STUART CONSTITUTION 1603-1688: DOCUMENTS AND COMMENTARY*. 1. edition. London: Cambridge University Press, 1969. s. 215

byla upřena v tomto období právě díky královské odpovědi na Devatenáct návrhů⁶⁴. K porovnání s Pymovým projevem lze z odpovědi panovníka připojit ke shora uvedené citaci toto: „Kladem monarchie je sjednocování národa pod jedinou hlavou, aby tak vzdoroval invazi ze zahraničí a domovskému povstání; ... kladem demokracie je svoboda ...“⁶⁵.

Panovník ve své odpovědi dále sděloval parlamentu, že považuje současné rozdělení pravomocí, tak jak je v odpovědi uváděl, za dostatečnou záruku před absolutismem a návrhy parlamentu by dle jeho názoru porušily nastolenou rovnováhu vztahu panovníka a parlamentu a znamenaly by zničení základních práv a ústavy země.

Přestože shoda panovala o koncepci smíšené monarchie, problematické bylo, jakým odpovídajícím způsobem měla být moc rozvržena⁶⁶. Panovník hájil stávající stav, zatímco parlament nebyl od počátku Stuartovského období, a tím spíše před vypuknutím občanské války, s rozvržením moci spokojený. Zdá se mi však, že zákonodárci dovedli svou posedlost absolutismem do takového stavu, že odmítali připustit možnost, že by mohli zacházet ve svém jednání příliš daleko a královskou moc tak zcela podkopat. Nicméně je třeba dodat, že slevit ze svého postoje nebyla ochotna žádná ze stran.

Občanská válka vypukla v srpnu 1642 a trvala do roku 1646. V dalším pokračování této práce se přesunu do období po občanské válce ke snaze vyrovnat se s jejím výsledkem a nastolit odpovídající ústavní poměry.

4.1.4 Vyjednávání o ústavě 1646-1649

Z občanské války vyšel Karel I. jako poražený v zajetí skotské armády. V parlamentu panovala situace taková, že se zde proti sobě stavěly dvě hlavní názorové skupiny, rozdělené v otázce ústavní i církevní. Presbyteriáni, jak název napovídá, upřednostňovali církevní uspořádání podle vzoru skotského presbyteriánství, tedy národní církev řízenou radami starších neboli presbytery. Druhou skupinou byli

---

64 COMSTOCK WESTON, Corinne. *English Constitutional Doctrines from the Fifteenth Century to the Seventeenth: II. The Theory of Mixed Monarchy under Charles I and after* [online]. The English Historical Review. 1960, roč. 75, č. 296, s. 427. Dostupné z: www.jstor.org

65 KENYON, J. P. *THE STUART CONSTITUTION 1603-1688: DOCUMENTS AND COMMENTARY*. 1. edition. London: Cambridge University Press, 1969. s. 21

66 COMSTOCK WESTON, Corinne. *English Constitutional Doctrines from the Fifteenth Century to the Seventeenth: II. The Theory of Mixed Monarchy under Charles I and after* [online]. The English Historical Review. 1960, roč. 75, č. 296, s. 433. Dostupné z: www.jstor.org

independenti, kteří prosazovali nezávislé kongregace, které by samy rozhodovaly o svých záležitostech. Uvnitř této skupiny lze dále odlišit vznikající sekty, které zavrhovaly myšlenku sjednocení kongregací pod záštitou národní církve a jejichž prioritou byla úplná nezávislost. V ústavní rovině se rozcházely obě skupiny v názoru na postup proti Karlovi. Presbyteriáni byli v zásadě pro učinění kompromisu s panovníkem, zatímco independenti požadovali radikálnější omezení královské moci. Většinou v parlamentu disponovali presbyteriáni, ovšem v armádě se šířil vliv independentů.

Přestože vítězný parlament v tomto okamžiku nemínil akceptovat bezpodmínečný návrat k tradičnímu ústavnímu uspořádání, jak plynulo nejen z výše popsaných Devátnácti návrhů, ale i z dalšího vyjednávání mezi stranami během občanské války⁶⁷, které více či méně navazovalo na Devatenáct návrhů, neboť neposkytovalo parlamentu ústavní záruky vůči královské moci, o které dále usiloval, navzdory dosaženým ústavním reformám, současně, jak bylo shora uvedeno, presbyteriánský parlament předpokládal, že panovník osobně bude součástí poválečného ústavního uspořádání. Jednání o ústavní otázce tak znovu započalo návrhy z Newcastleu (Propositions of Newcastle)⁶⁸, které parlament zaslal Karlovi dne 13. července 1646, a které se nijak nápadně nelišily od předchozích parlamentních návrhů.

Pokud by panovník tyto návrhy přijal, byl by nucen dle bodů 12. a 13. návrhů akceptovat, že k platnosti zákonů přijatých za účelem tam stanoveným by nebylo třeba královského souhlasu, pokud by panovník odmítl královský souhlas poskytnout. Bylo by tak prolomeno panovníkovo právo vetovat zákony, jímž se předně podílel na zákonodárném procesu, ačkoliv jen v taxativních případech. Mám však za to, že by tato skutečnost byla pro panovníka nebezpečný precedentem.

Na základě téhož bodu 13. by se panovník dále zavázal umožnit parlamentu převzít kontrolu nad armádou na dobu dvaceti let. Po uplynutí tohoto rozhodného období by král řečenou kontrolu nenabyl v celém rozsahu.

Bod 17. návrhů byl výrazem pokračující snahy o získání pravomocí vůči exekutivě. Parlament se oproti dosavadnímu nároku schvalovat úředníky státu a nejvyšší soudce domáhal práva nominovat kandidáty do těchto úřadů a mezi

---

67 Oxfordské návrhy z února 1643, návrhy z Uxbridge listopad 1644 viz gardiner dokumenty č. 57 a 61

68 GARDINER, S. R. *THE CONSTITUTIONAL DOCUMENTS OF THE PURITAN REVOLUTION 1625-1660* [online]. 3. edition. Oxford: Oxford University Press, 1906. Dostupné z: <http://www.constitution.org/eng/conpur066.htm>

jednotlivými parlamenty měla být tato pravomoc vykonávána parlamentem k tomuto účelu vytvořenou komisí. Panovník by tudíž rozpuštěním parlamentu parlamentní kontrolu exekutivy nevyloučil.

Podle bodů 2. až 5. návrhů si parlament nadále osoboval podíl na rozhodování o církevní otázce s tím, že panovník se měl zavázat k přijetí presbyteriánství podpisem Slavné dohody, ke zrušení episkopátu a akceptování skutečnosti, že reforma dle Slavné dohody bude provedena zákonem parlamentu. Další body návrhů se týkaly například postavení královských příznivců či otázky amnestie.

Panovník odmítl ve svých odpovědích na ze dne 1. srpna 1646 a ze dne 20. prosince 1646⁶⁹ přijmout návrhy jako celek. Karel I. byl toho názoru, v souladu se svou odpovědí na Devatenáct návrhů, že návrhy zaváděly přílišné změny ve státě a považoval je za zhoubné pro královskou moc. Jisté změny přinesla přesto 3. královská odpověď ze dne 12. května 1647⁷⁰, podle níž byl panovník ochoten učinit konkrétní ústupky ze svého postoje, které by mohly zajistit pro tento okamžik obnovení důvěry zákonodárců v panovníkovu osobu.

Mezi hlavní ústupky patřilo předání kontroly armády po dobu deseti let. Po uplynutí tohoto rozhodného období panovník předpokládal úplné obnovení svých pravomocí týkajících se bezpečnosti království. Uspořádání církevních záležitostí bylo navrhováno následovně. Karel I. byl ochoten schválit ustanovení presbyteriánství na dobu tří let, s tím, že on sám a královská rodina nebudou nuceni se tomuto podřídit. Panovník se dále nikterak nezavázal k podpisu Slavné dohody. Naopak byl ochoten potvrdit mandát shromáždění duchovních ve Westminsteru, k nimž hodlal jmenovat dvacet duchovních podle svého výběru, které bylo již dříve pověřeno diskusí o církevních reformách. Po uplynutí této rozhodné doby připouštěl panovník také právo parlamentu spolurozhodovat o konečné podobě církevního uspořádání.

Další vývoj vyjednávání mezi panovníkem a parlamentem ovlivnily ve zkratce následující události. Začátkem června roku 1647 se armáda zmocnila Karlovy osoby. V Prohlášení armády (Declaration of the Army) ze dne 14. června 1647 se armáda povýšila na zástupce lidu a vstoupila tak do jednání o budoucnosti státu. Podnětem pro

69 GARDINER, S. R. *THE CONSTITUTIONAL DOCUMENTS OF THE PURITAN REVOLUTION 1625-1660* [online]. 3. edition. Oxford: Oxford University Press, 1906. Dostupné z: <http://www.constitution.org/eng/conpur067.htm> a z <http://www.constitution.org/eng/conpur068.htm>

70 GARDINER, S. R. *THE CONSTITUTIONAL DOCUMENTS OF THE PURITAN REVOLUTION 1625-1660* [online]. 3. edition. Oxford: Oxford University Press, 1906. Dostupné z: <http://www.constitution.org/eng/conpur070.htm>

tyto kroky byl vlastní spor armády a parlamentu, který se rozhodl armádu rozpustit, aniž by armádě zaplatil a poskytl záruky, které žádala. Od této chvíle probíhal dialog mezi panovníkem a parlamentem, parlamentem a armádou a též mezi armádou a panovníkem.

Vlastní ústavní návrhy prezentovala armáda prostřednictvím Rady armády (Council of the Army), která vystupovala jejím jménem, v dokumentu nazvaném Články návrhů (Heads of the Proposals)⁷¹ ze dne 1. srpna 1647. Obsahem se Články návrhů lišily od parlamentních návrhů z Newcastleu tak, že na první pohled byly komplexnějším návrhem úpravy ústavních vztahů ve státě, který se v závěru zabýval i zakotvením některých práv lidu, zatímco návrhy z Newcastleu pak byly více mírovou smlouvou, řešící jednotlivé sporné otázky mezi panovníkem a parlamentem.

Právního postavení panovníka se Články návrhů výslovně dotýkaly jen v bodu XIV., podle kterého bylo obecně navrhováno, aby byla královská moc obnovena v souladu s omezeními, které obsahovaly ostatní ustanovení dokumentu. V úvodních ustanoveních bodu I. Článků návrhů upravujících postavení parlamentu bylo obsaženo omezení panovníka ve vztahu k němu. Dle bodu I. odst. 2 bylo zcela nově navrhováno stanovení volebního období parlamentu, který měl být okamžikem jeho uplynutí rozpuštěn. Dále na základě bodu I. odst. 4 návrhů měl být parlament oprávněn obecně jmenovat komise, které by v mezidobí zasedaly k plnění účelu stanoveného parlamentem.

K omezení královské kontroly armády bylo v bodu II. odst. 1 a 2 navrhováno, aby byl panovník zbaven řečené kontroly na dobu deseti let a poté vykonával tuto pravomoc se souhlasem parlamentu.

Na základě bodu III. odst. 4 měla být ustanovena Státní rada (Council of State), která měla mít určité pravomoci v oblasti kontroly armády a zahraničních záležitostí. Taktéž zcela nově mělo být zavedeno dle bodu III. odst. 6 nejvýše sedmileté funkční období členů tohoto exekutivního orgánu. Exekutivy se dále týkal bod IV. návrhů, podle něhož bylo navrhováno, aby po dobu deseti let byly nejvyšší úřady státu obsazovány parlamentem a po uplynutí tohoto rozhodného období měl být parlament oprávněn nominovat kandidáty, z nichž mohl panovník jmenovat osobu do uvedeného úřadu.

---

71 GARDINER, S. R. *THE CONSTITUTIONAL DOCUMENTS OF THE PURITAN REVOLUTION 1625-1660* [online]. 3. edition. Oxford: Oxford University Press, 1906. Dostupné z: <http://www.constitution.org/eng/conpur071.htm>

Vrátím-li se k bodu III., v odst. 5 byl upraven požadavek, aby vyhlášení války a uzavírání míru bylo podmíněno souhlasem parlamentu. Provedením bodů XI. až XIII. Článků návrhů by byla zaručena pro armádu důležitá otázka náboženské tolerance.

Články návrhů však nebyly jediným dokumentem, který armáda vypracovala, neboť stejně jako parlament nebyla jednotná. Její část podporovala myšlenky hnutí rovnostářů (The Levellers), jenž byly shrnuty v Dohodě lidu (Agreement of the People) ze dne 28. října 1647, předložené Radě armády.

Tato demokratická deklarace v úvodu shodně s Články návrhů požadovala rozpuštění stávajícího parlamentu a dále zavedení pevné doby, po kterou měl parlament zasedat. Své požadavky dále rozšiřovala o spravedlivější volební právo. Ve svém bodu IV. prohlásila za suverenní moc ve státě lid a jeho zástupcům v parlamentu přiznávala „bez souhlasu či shody s jinou osobou či osobami“⁷² moc obecně vykonávat jakékoliv pravomoci, například přijímat zákony, zřizovat úřady a soudy, jmenovat a volat k odpovědnosti úředníky státu, vykonávat pravomoci v oblasti zahraniční politiky, pokud jejich výkon nebyl vyhrazen samotnému lidu. Mezi práva lidu byla dle následujících odstavců tohoto článku zahrnována náboženská tolerance, svoboda projevu či rovné uplatňování zákonů.

V Dohodě lidu nebyl výslovně formulován požadavek zrušení monarchie, ale znamenala by bezpochyby nejvýraznější zásah do královské moci, protože byla především postavena na demokratické koncepci suverenity lidu. Dohoda lidu sice nebyla předmětem vyjednávání s panovníkem, ale její východiska byla také důležitá pro bezprostředně následující vývoj.

Dokumenty, které parlament a armáda předkládaly panovníkovi, se lišily ve své povaze a v zaměření obsahu dokumentů. Parlament se snažil vyjednat pro sebe nové pravomoce vůči panovníkovi, zatímco armáda předkládala komplexnější návrh rozvržení ústavních vztahů. Armáda se také více zabývala zajištěním určitých práv lidu a pro ně nepřijatelnou nerozpustitelností Dlouhého parlamentu. Pokud bych se měla pokusit zhodnotit možnosti panovníka, nedomnívám se, že by Články návrhů byly „v mnoha ohledech nejpříjemnějším návrhem, který Karel I. obdržel.“⁷³ Podle těchto

---

72 GARDINER, S. R. *THE CONSTITUTIONAL DOCUMENTS OF THE PURITAN REVOLUTION 1625-1660* [online]. 3. edition. Oxford: Oxford University Press, 1906. Dostupné z: <http://www.constitution.org/eng/conpur074.htm>

73 KOVÁŘ, Martin. *Stuartovská Anglie: Stát a společnost v letech 1603-1689*. 1. vydání. Praha: Libri, 2001. s. 154

návrhů by bylo v ústavě nově zavedeno volební období parlamentu a dále komise parlamentu, které by zasedaly nepřetržitě. Funkčním obdobím by byli omezeni také členové Státní rady. Panovník by navíc po dobu deseti let neměl možnost ovlivnit obsazování nejvyšších úřadů v zemi. Dále se domnívám, že převzetí kontroly armády pouze na deset let by byl panovník schopen s parlamentem vyjednat. Stejně tak lze říci, že pro Karla I. bylo v církevní otázce přijatelnější zavedení presbyteriánství než požadavek náboženské tolerance. Armáda však panovníkovi nedala příležitost k uzavření konečné dohody s parlamentem.

4.1.5 Cesta ke zrušení monarchie, poprava krále

Okamžikem, kdy armáda vstoupila do vyjednávání s vlastními ústavními požadavky, zmocnila se také osoby panovníka. Karel I. utekl z armádního zajetí na podzim roku 1647, aby se spojil se skotskou armádou. Dohoda (Engagement), kterou panovník se Skoty uzavřel, zavazovala Karla I. pouze k zavedení presbyteriánství po dobu tří let v Anglii. Jelikož panovník na základě zmiňované dohody odmítl návrhy, které mu parlament zaslal a které odpovídaly návrhům z Newcastle, toto spojení zapříčinilo, že se parlament a armáda dočasně sjednotily, aby tak byl panovník znovu vojensky poražen v srpnu 1648. Nové vyjednávání parlamentu s panovníkem opět překazila armáda svým postupem, neboť parlament neakceptoval návrhy, které mu armáda předložila. Dne 6. prosince plukovník Pride uvěznil či vyhnal z parlamentu, jenž byl od této chvíle nazýván Kusým parlamentem (Rump), za použití síly jeho presbyteriánské členy.

Změnil se rovněž postup vůči panovníkovi. Proti Karlovi I. měl být veden proces. Sledující tento záměr, přijala Sněmovna obcí návrh ordonance, na jejímž základě měl být ustaven Nejvyšší soudní dvůr spravedlnosti (High Court of Justice). Tento návrh ovšem horní sněmovnou neprošel, proto přistoupila dolní komora k dosud nejradikálnějšímu kroku, když adoptovala principy, které prosazovali levelleři, a přijala zásadní Rezoluci ze dne 4. ledna 1649⁷⁴, ve které prohlašovala lid za zdroj veškeré moci, dolní sněmovnu za suverenní moc ve státě a že k platnosti zákonů není třeba souhlasu Sněmovny lordů ani panovníka. V souladu s touto rezolucí byl posléze dne 6.

---

74 KENYON, J. P. *THE STUART CONSTITUTION 1603-1688: DOCUMENTS AND COMMENTARY*. 1. edition. London: Cambridge University Press, 1969. s. 324

ledna 1649 přijat zamýšlený zákon pouze Sněmovnou obcí (The Act erecting a High Court of Justice for the King's Trial). Proces započal 20. ledna 1649 a Karel byl před soudem obviněn, že „vedl válku proti současnému Parlamentu a lidu, který reprezentuje“, aby dosáhl svého plánu „soustředit ve své osobě neomezenou a tyranskou moc, vládnout podle své vůle a zbavit národ jeho starobylých práv a svobod“.⁷⁵

Karel zpochybnil jak zákonnost soudu, tak pravomoc řečeného soudu soudit krále, jenž byl doposud považován za původce veškeré spravedlnosti (fountain of justice). Ze stejného důvodu také odmítla část osob, pověřených zákonem k souzení panovníka, účastnit se procesu. Konkrétní důvody Karla I., proč se při procesu nehájil, lze nalézt v dokumentu ze dne 21. ledna 1649⁷⁶. Jeden z prvních argumentů, které panovník uváděl, se objevuje v pojednání Karlova otce⁷⁷, a to povinnost poslušnosti a věrnosti panovníkovi, jenž měla mít svůj základ v Bibli. Přestože se král považoval za nejvyšší autoritu ve státě, připustil dále, že by dolní sněmovna mohla disponovat mocí plynoucí ze zmocnění lidu. Poukázal však na skutečnost, že deklarovaná suverenita Kusého parlamentu nebyla takovým zmocněním podložena, neboť Kusý parlament zasedal již osm let a jeho reprezentativnost byla poměrně pochybná. Další důvod, který se vázal k zákonnosti soudu byl zřejmý. Zákonodárnou moc sdíleli s dolní sněmovnou dle zákonů horní sněmovna s panovníkem, a proto samostatným postupem dolní sněmovny nemohl být přijat zákon, jímž by byl soud zřízen. Dalším argumentem byl princip práva království, že panovník není odpovědný za protiprávní chování (king can do no wrong). Tento princip lze také nalézt v proslovu Johna Pyma proneseného 17. března 1640 v Krátkém parlamentu⁷⁸. K tomuto argumentu bych dodala, že dosavadní zákonodárství upravující velezrádné jednání bylo určeno na ochranu panovníka, respektive Koruny⁷⁹. Za velezradu bylo považováno vedení války proti panovníkovi nikoliv proti parlamentu.

---

75 GARDINER, S. R. *THE CONSTITUTIONAL DOCUMENTS OF THE PURITAN REVOLUTION 1625-1660* [online]. 3. edition. Oxford: Oxford University Press, 1906. Dostupné z: <http://www.constitution.org/eng/conpur082.htm> ve spojení s KUKLÍK, Jan, SELTENREICH, Radim. *Dějiny angloamerického práva*. 1. vydání. Praha: Linde, 2007. s. 104

76 GARDINER, S. R. *THE CONSTITUTIONAL DOCUMENTS OF THE PURITAN REVOLUTION 1625-1660* [online]. 3. edition. Oxford: Oxford University Press, 1906. Dostupné z: <http://www.constitution.org/eng/conpur083.htm>

77 Opravdové právo svobodných monarchií (True Law of Free Monarchies)

78 KENYON, J. P. *THE STUART CONSTITUTION 1603-1688: DOCUMENTS AND COMMENTARY*. 1. edition. London: Cambridge University Press, 1969. s. 198

79 ELTON, G. R. *THE TUDOR CONSTITUTION: DOCUMENTS AND COMMENTARY*. 2. edition. Cambridge: Cambridge University Press, 1995. s. 59 a násl.

Proces s Karlem I. nebyl založen na zákonném podkladě, nýbrž na víře některých, že je tak konána spravedlnost. Karel I. byl odsouzen 27. ledna 1649 a popraven dne 30. ledna 1649.

Z průběhu ústavního sporu za vlády prvních dvou stuartovských panovníků lze vypozařovat, že parlament se nepokoušel panovníka omezit postupným zvyšováním nároků. Do roku 1640 prosadil prakticky jen Prosbu o právo, zatímco od roku 1640 byla provedena poměrně široká ústavní reforma, panovník byl napadán celkově za své jednání a vývoj vyústil až v občanskou válku mezi panovníkem a parlamentem. Nedokáži s jistotou posoudit, zda za dramatickou změnou v důslednosti prosazování parlamentních požadavků stála pouze záruka před rozpuštěním parlamentu, souhrn okolností či jen kombinace některých z nich.

4.2 Období republiky a protektorátu

4.2.1 Zákony zakotvující nový režim

Zákony, kterými byla zakotvena nová forma státu, byly přijaty Kusým parlamentem. Myslím si, že pro přijetí takto zásadních zákonů měl být zvolen nový parlament, aby zrušení monarchie učinil legitimní. Takto stávající průběh událostí vyloučil možnost zachování monarchie bez Stuartovců. Přestože rozhodnutí o zrušení monarchie i Sněmovny lordů padla již na počátku února 1649, zákony, kterými byly provedeny, pocházely z března roku 1649.

Zákonu o zrušení královského úřadu v Anglii a Irsku a v državách k nim náležejícím byl přijat dne 17. března 1649 (The Act for the Abolishing the Kingly Office in England and Ireland and the Dominion thereunto Belonging). Zákon o zrušení Sněmovny lordů následoval dne 19. března 1649 (The Act abolishing the House of Lords), který kromě tohoto dále upravil právo peerů zasednout v parlamentu, pokud budou řádně zvoleni ve volbách. Toto ustanovení bylo v tomto období poněkud relativizováno skutečností, že stále platil zákon z roku 1641, jehož ochrany před rozpuštěním bez souhlasu parlamentu Kusý parlament požíval. Nutno říci, že Kusý parlament byl rozehán generálem Oliverem Cromwellem v roce 1653 a ke svému rozpuštění tak nepřistoupil dobrovolně.

Mezitím byl ve věci přijat zákon ze dne 13. února 1649, jímž byla jmenována Státní rada (Act appointing a Council of State). V patnácti člancích zákona byly vymezeny pravomoci tohoto nového výkonného orgánu. Státní radě byla svěřena kontrola armády spolu s pravomocí činit opatření v případě mimořádných situací dle článků 2. a 3. zákona. Státní rada tak byla zmocněna bránit nový stát před jeho četnými nepřáteli. Mezi další pravomoci Státní rady patřila například obchodní a zahraniční politika (článek 5. a 6. zákona). Článek 13 zákona, omezil působení Státní rady na jediný rok. Do budoucna tedy zůstávalo otázkou, zda bude ponechána Státní rada jako výkonný orgán státu, zda bude jmenována nadále zákonem parlamentu i zda parlament ponechá Státní radě dosavadní pravomoce.

Kosmetickou úpravou bylo přejmenování soudu Královské lavice na soud Nejvyšší stolice (Court of Upper bench) a také nahrazení slova „král“ v celém právním řádu výrazem „ochránci svobod Anglie“ (Keepers of the Liberties of England).

Přeměna anglické monarchie v republiku a svobodný stát byla dovršena zákonem ze dne 19. května 1649 (The Act declaring England to be a Commonwealth), jenž potvrdil svrchovanost parlamentu ve státě.

Další trvání republiky bylo zajištěno novým zákonem o velezradě ze dne 17. července 1649 a zákonem ze dne 2. ledna 1650, jenž ukládal povinnost zavázat se poslušností vůči ustanovené vládě pod trestem odepření práva přístupu ke spravedlnosti.

Mám-li zhodnotit důsledky těchto zákonů, pak lze poznamenat, že výše uvedenými zákony došlo sice k relativnímu uspořádání nejvyšších orgánů státu, ale nikoliv k rozdělení moci ve státě. Kusý parlament, tvořen nyní pouze Sněmovnou obcí, vykonával neomezeně zákonodárnou moc. Státní radě nebyla svěřena vůči parlamentu žádná pravomoc a její postavení záviselo na uvážení zákonodárců. Parlament zasahoval jmenováním dalších orgánů s kvazi soudními pravomocemi i do soudní oblasti⁸⁰.

4.2.2 Nástroj vlády

Jak jsem již shora uvedla, Kusý parlament byl rozehrán armádou během roku 1653. Podoba ústavního uspořádání byla od této chvíle zcela v rukou armády. Jestliže nebyl roku 1649 zvolen nový parlament, který by měl dostatečný mandát pro zakotvení

---

80 FIRTH, Charles. *OLIVER CROMWELL AND THE RULE OF THE PURITANS IN ENGLAND*. 1. edition. London: Oxford University Press, 1966. s. 229

ústavních změn, nebylo tomu tak ani tentokrát. Armáda přistoupila k řešení, které nemělo oporu v anglickém ústavním právu, a to ke jmenování shromáždění, které mělo mít mimo jiné ve své působnosti provedení potřebných ústavních reforem. Nominovaný nebo také Barebonský parlament (Nominated or Barebones Parliament) však očekávání armády v souvislosti s ústavními reformami nesplnil, jelikož byl rozpuštěn dne 12. prosince 1653 pro radikálnost ostatních reforem, které se pokoušel prosadit. Dalším pokusem armády o přerozdělení tradičních pravomocí ve státě byla první psaná anglická ústava, nazývaná Nástroj vlády (Instrument of government)⁸¹.

Nástroj vlády byl ústavním základem nové formy anglického státu, a to protektorátu (Protectorate) v čele s lordem protektorem (Lord Protector). Autorem dokumentu byl člen Rady důstojníků, generál John Lambert. Nástroj vlády byl pokusem upravit komplexně vztahy mezi nejvyššími orgány státu tak jako Články návrhů, ale nesdílel charakter petice, který měla dosud většina dokumentů významných pro anglické ústavní právo v 17. století. Členění převážné části článků do kratších odstavců vynikalo v kontrastu se stylizací zákonů této doby svou relativní přehledností a poměrnou jednoduchostí vyjadřování.

Nástroj vlády sestával ze čtyřiceti dvou článků, v nichž bylo postupně upraveno postavení lorda protektora, parlamentu, dále volby do parlamentu i aktivní a pasivní volební právo, postavení Státní rady, armády a otázka náboženské svobody. Obecně k postavení lorda protektora lze říci, že ústava se nejprve věnovala vymezení pravomocí tohoto úřadu a ustanovení o způsobu určení osoby lorda protektora bylo zařazeno až závěrem v článku XXXII. ústavy, který upravoval volbu lorda protektora většinou Státní rady, a v článku XXXIII., který prohlašoval doživotně lordem protektorem generála Olivera Cromwella. V dalším textu této práce se budu věnovat podrobněji pravomocím lorda protektora.

Lordu protektorovi a parlamentu náležela podle ústavy nejvyšší zákonodárná moc. Stojí za povšimnutí, že tato skutečnost byla zakotvena shodně v článku I. i v článku XXII. ústavy. Ústava výslovně neupravovala pravomoc lorda protektora svolat, odročit a rozpustit parlament. Záměr ústavy svěřit tyto tradiční pravomoci panovníka lordu protektorovi lze tak vyvodit například z článku XI., který stanovil: „pokud lord

---

81 KUKLÍK, Jan, SELTENREICH, Radim. *Dějiny angloamerického práva*. 1. vydání. Praha: Linde, 2007. s. 261 a násl.

protektor nevydá příkaz ke svolání Parlamentu, vydají jej strážci Velké pečeti⁸². Článek VII. a VIII. ústavy obdobně jako Tříroční zákon z roku 1641 omezoval předmětné pravomoci lorda protektora, když stanovil povinnost svolat parlament jednou za tři roky od rozpuštění posledního parlamentu a odročení, přerušení a rozpuštění parlamentu bylo po pět měsíců od prvního dne zasedání podmíněno souhlasem parlamentu.

Vzhledem ke zkušenosti armády s Kusým parlamentem, který se mimo jiné pod tlakem armády snažil alespoň o zachování mandátů stávajících poslanců navzdory novým volbám do parlamentu, očekávala bych, že bude ústavou převzato i ustanovení Článků návrhů o volebním období parlamentu, aby tak byla znemožněna nepřiměřeně dlouhá zasedání jednotlivých parlamentů ve prospěch jejich reprezentativnosti. V článku XXIII. bylo upraveno svolávání mimořádného parlamentu z důvodu nezbytného zájmu státu s tím, že v případě budoucí války s cizím státem měl být parlament bezodkladně svolán, aby se mohl poradit. Lordu protektorovi byl tedy podle tohoto ustanovení vymezen rámec pro jednání v mimořádných situacích. Článek XXIV. stanovil právo lorda protektora odložit přijetí zákona o dvacet dní. Právo vetovat návrhy zákonů zde sice zakotveno nebylo, přesto v závěru článku byla uvedena následující podmínka přijetí zákona bez souhlasu lorda protektora: „za předpokladu, že neobsahují nic, co by bylo v rozporu s ustanoveními tohoto dokumentu.“⁸³ Z ustanovení lze vyvodit, že nebyla vyloučena možnost měnit ústavu zákonem parlamentu, pokud dal lord protektor svůj souhlas. Přesto byl Nástroj vlády rigidnější než běžné zákony přijímané podle této ústavy.

Vláda nad stanovenými zeměmi a državami byla svěřena lordu protektorovi článkem II. ústavy. Tímto článkem byla současně zřizována Státní rada (Council), jejíž složení se mělo pohybovat mezi třinácti až jedenadvaceti členy a jejímž úkolem bylo vypomáhat lordu protektorovi. To především znamenalo, že v člancích upravujících pravomocí lorda protektora byl výkon těchto pravomocí ve většině případů podmíněn souhlasem Státní rady. Článek III. ústavy, který dále rozvíjel předchozí článek II., stanovil: „Všechny úřední výnosy, soudní řízení, ordonance, převody majetku a jiné záležitosti, které se nyní uskutečňují ve jménu ochránců svobod Anglie autoritou parlamentu, se budou provádět jménem lorda protektora, od něhož budou v budoucnu

---

82 KUKLÍK, Jan, SELTENREICH, Radim. *Dějiny angloamerického práva*. 1. vydání. Praha: Linde, 2007. s. 262

83 KUKLÍK, Jan, SELTENREICH, Radim. *Dějiny angloamerického práva*. 1. vydání. Praha: Linde, 2007. s. 264

pocházet všechny úřady a udílení řádů a titulů v těchto třech národech, bude mít pravomoc udělovat milosti, kromě případů vraždy a velezrady, a bude mít i výsadu všech konfiskací ve veřejném zájmu, bude vládnout všem jmenovaným zemím a državách ve všech záležitostech na základě doporučení Rady a podle těchto ustanovení a zákonů.⁸⁴

Tento článek považuji za porušení výše uvedeného zákona o zrušení královského úřadu z roku 1649, který mimo jiné prohlašoval: „že úřad krále v tomto národě nadále nemá spočívat v jediné osobě nebo jí být vykonáván a že pražádná osoba nemá a nemůže míti nebo držeti úřad, název, hodnost, moc nebo autoritu krále řečených království a držav či některého z nich, nebo prince z Walesu, aniž je tomu napřekážku nějaký zákon, statut, zvyklost nebo obyčej“⁸⁵. Toto je dle mého názoru podloženo skutečností, že výraz „ve jménu ochránců svobod Anglie“, nyní ústavou nahrazován spojením „ve jménu lorda protektora“, bylo původně v anglickém právním řádu zakotveno zákonem z roku 1649 k nahrazení pojmu „král“, jak jsem zmínila výše.

Ve jmenování členů Státní rady byl lord protektor omezen v první řadě tak, že článek XXV. ústavy obsahoval taxativní výčet osob, které měly Státní radu podle ústavy vytvořit. Rada pak měla být doplňována na základě procesu, kdy původní návrhy osob předkládal parlament Státní radě a ta posléze z těchto návrhů vybírala dvě osoby, z kterých mohl lord protektor člena Státní rady jmenovat. V případě, že parlament nezasedal, byla Státní rada do zasedání nového parlamentu doplňována lordem protektorem společně s většinou Státní rady dle článku XXVI. ústavy.

Nenápadný článek XXXIV. ústavy stanovil, že nejvyšší soudci soudu Královské lavice a Soudu obecných pří a další vysoce postavení státní úředníci „budou vybíráni na základě schválení Parlamentu a v době, kdy Parlament nezasedá, většinou Rady, s tím, že následně budou schváleni Parlamentem.“⁸⁶ V porovnání s královskou pravomocí byla volnost výběru soudců obou královských soudů common law a státních úředníků ve vztahu k lordu protektorovi podstatně omezena. Obdobnou formulaci obsahoval již bod 3. Devatenácti návrhů.

Naopak ustanovení článku VI. upravovalo tradičně pravomoc lorda protektora v

---

84 KUKLÍK, Jan, SELTENREICH, Radim. *Dějiny angloamerického práva*. 1. vydání. Praha: Linde, 2007. s. 262

85 KUKLÍK, Jan, SELTENREICH, Radim. *Dějiny angloamerického práva*. 1. vydání. Praha: Linde, 2007. s. 260

86 KUKLÍK, Jan, SELTENREICH, Radim. *Dějiny angloamerického práva*. 1. vydání. Praha: Linde, 2007. s. 265

zahraničních záležitostech a článek VII. ústavy zakotvil omezení při ukládání daní a poplatků. Články IV. a XXVII. ústavy se věnovaly kontrole armády. Armádě velel lord protektor. Především byl však významný článek XXVII., neboť nově zaváděl stálou armádu a k jejímu udržování stanovil stálý roční výnos, který neměl být „odebrán nebo zkrácen ani způsob jeho vybírání měněn jinak, než se souhlasem lorda protektora a Parlamentu.“⁸⁷ Takto bylo zajištěno, že v této otázce nemohl parlament prolomit veto lorda protektora. Tímto způsobem byla rovněž zabezpečena konkrétní částka na výdaje vlády.

Nejzásadnějším ustanovením ústavy z hlediska pravomocí lorda protektora byl ovšem článek XXX., který zakotvil v době, kdy nezasedal parlament, právo lorda protektora ukládat daně a současně právo přijímat ordonance se silou zákona v naléhavých případech, k jejichž další platnosti bylo vyžadováno dodatečné schválení parlamentu.

Pokud bych měla porovnat postavení lorda protektora a Stuartovských panovníků před rokem 1640, pak lze říci, že lord protektor ve Státní radě měl daleko širší pravomoci než panovník, ale sám lord protektor měl výrazně slabší postavení⁸⁸. Lord protektor ve Státní radě byl oprávněn ukládat daně, přijímat ordonance se silou zákona a využívat stálou armádu v období, kdy parlament nezasedal, a mohl se tak velice snadno bez parlamentu obejít na rozdíl od Stuartovců. Znovu musím podotknout, že ustanovení o povinnosti svolat parlament jednou za tři roky dle mého názoru nebylo dostatečnou zárukou. Je v celku pravděpodobné, že pokud by Karel I. disponoval na podkladě tohoto právního základu stálou armádou, zákonodárnou mocí a možností ukládat daně v roce 1640, rozhodně by ke svolání dalšího parlamentu nepřistoupil.

Naopak přestože měl lord protektor právo uplatnit veto v případě nesouladu návrhů zákonů s řečenou ústavou, vliv na zákonodárný proces byl značně omezen oproti panovníkovi. Nesdílím názor, že by argumentace neústavností dávala tak širokou možnost vetovat zákony jako absolutní královský nesouhlas⁸⁹. Taktika rozpuštění parlamentu mohla být využita k zabránění přijetí nepohodlného zákona, ale i toto právo bylo omezeno prvních pět měsíců, což byl dostatek času pro přijetí celé řady zákonů,

87 KUKLÍK, Jan, SELTENREICH, Radim. *Dějiny angloamerického práva*. 1. vydání. Praha: Linde, 2007. s. 264

88 HEATH III, George D. *Making the Instrument of Government* [online]. Journal of British Studies. 1967, roč. 6, č. 2, s. 24. Dostupné z: www.jstor.org

89 HEATH III, George D. *Making the Instrument of Government* [online]. Journal of British Studies. 1967, roč. 6, č. 2, s. 29. Dostupné z: www.jstor.org

jak dokazovala realizace ústavní reformy z roku 1641.

Lord protektor byl dále nucen spolupracovat se Státní radou. V případě, že by nedokázal přesvědčit tento výkonný orgán o svých záměrech, prosazoval by tyto jen velmi těžko, neboť nelze opomenout skutečnost, že lord protektor měl v zásadě minimální možnost složení Státní rady ovlivnit. Mezi protektorovy pravomoci rovněž nepatřilo právo členy Státní rady odvolat dle svého uvážení⁹⁰. Podstatný rozdíl tkvěl tedy v tom, že lord protektor se mohl ocitnout v situaci, kdy by čelil jak parlamentní opozici, tak opozici ve Státní radě.

Obecněji bych k této ústavě dodala, že se určitým způsobem dokázala vypořádat s většinou dřívějších královských pravomocí, ačkoliv neupravila například postavení lorda protektora jako hlavy církve. Ovšem v případě, že by lord protektor využíval původních královských pravomocí dle obyčejového práva, o kterých se ústava nezmiňovala, vyvstala by pravděpodobně otázka, zda k jejich výkonu bylo třeba souhlasu většiny Státní rady, poněvadž ústava neobsahovala obecnou povinnost lorda protektora jednat vždy se souhlasem většiny Státní rady s tím, že v jednotlivých ustanoveních ústavy byla podmiňována souhlasem konkrétní kompetence lorda protektora. Novinkou v anglickém ústavním právu byl rigidnější charakter této ústavy. S vytvořením Nástroje vlády nebyla dále využita možnost nastavit ústavní vztahy zcela odlišně na principu oddělení mocí a zakotvit tak spíše prezidentskou formu vlády.

4.2.3 Pokorná petice a rada

Další ústavní vývoj protektorátu byl ovlivněn charakterem nové ústavy. Nástroj vlády byl svou povahou ústavou oktrojovanou. První parlament, který se sešel za existence protektorátu dne 3. září 1654, přistoupil k projednání návrhu zákona, který obsahoval změnu ústavy, aniž by byl nejprve Nástroj vlády parlamentem potvrzen. Tento parlament byl rozpuštěn dříve, než mohlo ke konsensu o ústavě mezi parlamentem a lordem protektorem dojít. Ani následující protektorátní parlament, který byl svolán 17. září 1656, záměr provést ústavní změny neopustil. Na počátku roku 1657 předložili zákonodárci lordu protektorovi dokument zvaný Pokorná petice a rada (Humble Petition and Advice). Tento parlament se oproti svému předchůdci uchýlil k

---

⁹⁰ HEATH III, George D. *Making the Instrument of Government* [online]. Journal of British Studies. 1967, roč. 6, č. 2, s. 23. Dostupné z: www.jstor.org

ústavní tradici předložení petice. Stejně tak hlavní požadavky dokumentu přibližovaly protektorát k dřívějšímu ústavnímu uspořádání⁹¹. Původní znění petice totiž obsahovalo návrh na obnovení královského úřadu. Pozměněná petice byla přijata lordem protektorem dne 25. května 1657.

Obecně se Pokorná petice a rada, sestávající celkem ze čtrnácti článků, zabývala hlavně postavením lorda protektora a parlamentu, svým obsahem se však dotýkala i volebního práva či náboženské svobody. Petice v jistém směru posílila postavení lorda protektora. Dle úvodních článků byl lord protektor oprávněn jmenovat nástupce v úřadu lorda protektora a dále jmenovat druhou komoru parlamentu, jenž byla tímto dokumentem znovu zřizována. Dle článku VII. se parlament zavázal zajistit pevně stanovený roční výnos určený na zaopatření vlády a bezpečnosti státu. Článek VIII. měnil způsob jmenování Státní rady více ve prospěch lorda protektora. Napříště vybíral členy Státní rady lord protektor se souhlasem Státní rady a následným schválením parlamentem. Členy Státní rady bylo také nově možné odvolat lordem protektorem se souhlasem parlamentu. V případě, že parlament nezasedal, mohl lord protektor společně se Státní radou pozastavit výkon úřadu člena Státní rady do příštího zasedání parlamentu⁹². Lord protektor tak získal větší vliv na složení Státní rady i možnost snáze dosáhnout odvolání člena Státní rady, přesto k dřívější pravomoci panovníka se nepřiblížil vzhledem k tomu, že nadále podléhal kontrole parlamentu.

Na druhou stranu článek VI. zajistil, že zákony nebudou přijímány, měněny či rušeny jinak než zákonem parlamentu a současně podle zmiňovaného článku VII., že žádná daň, půjčka či poplatek nebudou ukládány jinak než na základě zákona a se souhlasem parlamentu. Tyto články neobsahovaly výjimku, která byla obsažena v článku XXX. Nástroje vlády. Na základě těchto ustanovení byl tedy lord protektor zbaven práva za určitých podmínek ukládat daně a dále přijímat ordonance se silou zákona v období mezi zasedáním jednotlivých parlamentů.

Z uvedeného je zřejmé, že i když bylo právní postavení lorda protektora pozměněno, důsledkem Pokorné petice a rady v zásadě výrazněji neposílilo.

---

91 GARDINER, S. R. *FIRST TWO STUARTS AND THE PURITAN REVOLUTION 1603-1660*. 1. edition. London: LONGMANS, GREEN, 1908. s. 179

92 TANNER, J. R. *English Constitutional Conflicts of the Seventeenth Century 1603-1689*. 1. edition. London: Cambridge University Press, 1937. s. 196

5. Období 1660–1700

5.1 Období vlády Karla II.

5.1.1 Bredská deklarace

Obnovení anglické monarchie bylo uskutečněno na základě prohlášení obou komor parlamentu ze dne 8. května 1660, kterým byl zpětně uznán přechod královského titulu na Karla II. (1630-1685) v okamžiku úmrtí jeho otce. Jak naznačuje toto společné prohlášení, parlament, který se sešel v průběhu dubna roku 1660, se opět skládal ze Sněmovny lordů a Sněmovny obcí.

Hlavní principy, na jejichž základě měla být obnovena stuartovská monarchie, byly již dříve vyhlášeny Karlem II. v Bredské deklaraci ze 4. dubna 1660 (Declaration of Breda)⁹³, v níž se zavázal udělit všeobecnou amnestii, zaručit náboženskou svobodu zákonem parlamentu, zaplatit armádě a nezasahovat do tehdejších majetkových vztahů s tím, že jejich uspořádání přenechal parlamentu.

Ze strany zákonodárců nebyly vzneseny žádné požadavky, které by deklaraci doplnily, ani nebylo nikterak omezeno právní postavení panovníka. Domnívám se, že parlament se mohl pokusit například o prosazení vlivu na exekutivu a přiblížit Anglii o něco blíže k parlamentní formě vlády již v tomto okamžiku nebo naopak trvat na pevném volebním období a zbavit Korunu práv vůči parlamentu a nasměrovat tak vývoj spíše k prezidentské formě vlády.

To vše znamenalo, že právní kontinuita královského úřadu a královských prerogativ nebyla přerušena vzhledem k obnovení právního stavu v podstatě odpovídajícímu roku 1641. Na základě Nástroje vlády se tedy výrazněji neprosadila rigidnější psaná povaha ústavy v anglickém ústavním právu.

---

93 GARDINER, S. R. *THE CONSTITUTIONAL DOCUMENTS OF THE PURITAN REVOLUTION 1625-1660* [online]. 3. edition. Oxford: Oxford University Press, 1906. Dostupné z: <http://www.constitution.org/eng/conpur105.htm>

5.1.2 Změny po roce 1660

Zákonodárství po roce 1660 zohledňovalo události let minulých, které nebylo možné přehlížet. Pokusem o nastolení vyšší právní jistoty v právních vztazích byly následující zákony. Provedením závazku Karla II. udělit všeobecnou amnestii byl zákon o amnestii z roku 1660 (The Act of Indemnity and Oblivion), který ovšem obsahoval výjimky z účinnosti zákona s rozdílným rozsahem například pro osoby odpovědné za popravu Karla I. či některé důstojníky armády. Dalším takovým zákonem byl zákon potvrzující soudní řízení z roku 1660 (The Act confirming Judicial Proceedings). Oba tyto zákony obsahovaly ustanovení též o majetkových vztazích. Trestní právo bylo v roce 1661 doplněno o zákon o zachování osoby a vlády krále (The Act for the Preservation of the King's Person and Government).

První z několika zákonů upravujících církevní otázku byl zákon o obnovení světské autority duchovních osob z roku 1661, jímž byl derogován zákon o vyloučení biskupů ze Sněmovny lordů. Anglikánská církev byla obnovena především zákonem parlamentu o korporacích z listopadu 1661 (Corporation act)⁹⁴ a zákonem o uniformitě z 19. května 1662 (Uniformity act)⁹⁵, jenž zaváděly opět princip jednotné státní církve. Tyto zákony byly doplněny zákonem z roku 1664 zabývajícím se neanglikánskými kongregacemi (Conventicles act) a zákonem z roku 1665, který stanovil povinnost pro neanglikánské duchovní odejít z místa, kde doposud působili (Five Miles Act). Parlament si také zajistil právo veta kánonů konvokace⁹⁶.

Roku 1662 byl přijat zákon o domobraně (Militia act)⁹⁷, jenž potvrdil právo panovníka kontrolovat armádu a současně prohlásil vedení války parlamentem, ať už útočné či obranné, proti panovníkovi za nezákonné. Karel II. nadále podle tohoto zákona disponoval méně početnou, nicméně stálou armádou.

Novým Tříročním zákonem z roku 1664 byla zrušena veškerá procedura pro svolání parlamentu, pokud by panovník nevydal příslušný příkaz. Zákon tak získal spíše doporučující charakter.

---

94 Zákon zavedl přísahu do úřadů místní správy.

95 Zákon stanovil podobnou přísahu pro duchovenstvo a byla také opět zavedena Kniha obecných modliteb.

96 KENYON, J. P. *STUART ENGLAND*. 1. edition. Harmondsworth: Penguin Books, 1978. s. 183-184

97 KENYON, J. P. *THE STUART CONSTITUTION 1603-1688: DOCUMENTS AND COMMENTARY*. 1. edition. London: Cambridge University Press, 1969. s. 374

V neposlední řadě parlament schválil pro panovníka stálý roční výnos, jenž kompenzoval omezení mimoparlamentních finančních prostředků. Prvním stuartovským panovníkům takový stálý roční příjem nebyl parlamentem schválen, avšak lord protektor dle Nástroje vlády takovým příjmem již disponoval.

5.2.3 Vývoj po ustálení poměrů

Nástup Karla II. na trůn přinesl nové neshody s parlamentem, neboť od počátku Karlovy vlády bylo předmětem sporu s kavalírským parlamentem (Cavalier or Pension Parliament), který zasedal od roku 1661 do roku 1679, církevní uspořádání. Charakter sporné otázky se poněkud proměnil, neboť v období vlády Karla I. nesouhlasil parlament s podobou církevního uspořádání, které prosazoval panovník, zatímco v období po roce 1660 panovník nesouhlasil s církevním uspořádáním, které bylo provedeno podle představ parlamentu. Karel II. proto hledal možnosti, jak by zabezpečil jím preferovanou náboženskou toleranci. Panovník se tak pokusil zajistit uplatnění královského práva vyjímát jednotlivce z účinnosti zákona v širším rozsahu, to znamená zajistit pro Korunu právo obecně pozastavovat účinnost zákonů (suspending power).

Již v roce 1662 Karel II. neuspěl se záměrem prosadit výhradu do návrhu zákona o uniformitě, která by propůjčovala králi právo pozastavovat účinnost ustanovení tohoto zákona⁹⁸. Následně dne 26. prosince 1662 vydal Karel II. deklaráci, ve které mimo jiné požádal parlament o přijetí zákona, který by mu umožnil „k větší všeobecné spokojenosti“⁹⁹ vykonávat řečené právo vyjímát jednotlivce¹⁰⁰ z účinnosti zákonů. Poslanci však odmítli takový zákon přijmout. V dalších letech král pokračoval ve využívání dispensing power jen ve vztahu k jednotlivcům s tím, že se opět pokusil prosadit rozšíření tohoto práva, když dne 15. března 1672 vydal Deklaraci o shovívavosti (Declaration of Indulgence), na základě které obecně pozastavil účinnost trestních zákonů „v církevních záležitostech, proti kterékoliv sortě nonkonformistů a rekusantů.“¹⁰¹ Hned v březnu následujícího roku byl panovník nucen tuto deklaráci

---

98 KENYON, J. P. *THE STUART CONSTITUTION 1603-1688: DOCUMENTS AND COMMENTARY*. 1. edition. London: Cambridge University Press, 1969. s. 401

99 KENYON, J. P. *THE STUART CONSTITUTION 1603-1688: DOCUMENTS AND COMMENTARY*. 1. edition. London: Cambridge University Press, 1969. s. 405

100 Těmi byli v tomto případě míněni katolíci a disenteři.

101 KENYON, J. P. *THE STUART CONSTITUTION 1603-1688: DOCUMENTS AND COMMENTARY*. 1. edition. London: Cambridge University Press, 1969. s. 407

odvolat, neboť Sněmovna obcí nejprve v únoru přijala rezoluci, podle které pozastavit účinnost zákonů bylo možné pouze zákonem parlamentu¹⁰² a následně ve své odpovědi z 26. února 1673 poslanci králi sdělili, že byl „velmi nesprávně informován“¹⁰³, neboť takové právo v minulosti do královských prerogativ nepatřilo. Karel II. byl naopak přinucen poskytnout souhlas se zákonem o zkoušce ze dne 27. března (Test Act), jehož účelem bylo zajistit obsazování veřejných úřadů jen anglikány.

Zahraniční politika byla v letech 1665 až 1667 ve znamení války s Nizozemím, kterou parlament více či méně podporoval. Ovšem po roce 1670 pronikly neshody mezi panovníkem a parlamentem i do této oblasti, jelikož zákonodárci, stejně tak jako v minulosti, stále podporovali zahraniční politiku v zájmu protestantských zemí, zatímco Karel II. prosazoval francouzskou orientaci zahraniční politiky, na jejímž základě si panovník především obstarával další finanční prostředky. Tato skutečnost posléze podnítila spor v květnu roku 1677, když se dolní sněmovna pomocí odepření souhlasu s poskytnutím další finanční částky pokusila manipulovat s panovníkem ve prospěch spojení s Nizozemím proti Francii. Karel II. odmítl vyhovět s tím, že poslanci nemohou nutit panovníka ke konkrétní zahraniční politice, neboť právo vyhlášovat válku a uzavírat mír považoval za základní právo, které neodmyslitelně patřilo ke Koruně¹⁰⁴. Parlament svůj záměr ovlivňovat zahraniční politiku nevzdal a podobné neshody pokračovaly i v dalším průběhu Karlovy vlády.

Aktivní zahraniční politika Karla II. také prohlubovala trvajících nedostatek financí, navzdory stálému ročnímu příjmu, a tím i finanční závislost na parlamentu. Panovník musel proto čelit omezením i v této oblasti, jelikož zákonem z roku 1666 i z roku 1678 (The Supply Act) byly schvalované finanční prostředky vyčleněny ke stanovenému účelu. Vzhledem k tomu se parlament domáhal dohledu nad královskými výdaji, aby získal přehled o skutečném využití poskytovaných prostředků. V souladu s touto skutečností byl dále roku 1667 přijat zákon, na jehož základě byla ustavena komise pro veřejné účty (The Commission for Public Accounts), jenž měla vyšetřit, jakým způsobem byly vynaloženy peníze, které parlament poskytl v roce 1664 na válku s Nizozemím.

---

102 TANNER, J. R. *English Constitutional Conflicts of the Seventeenth Century 1603-1689*. 1. edition. London: Cambridge University Press, 1937. s. 230

103 KENYON, J. P. *THE STUART CONSTITUTION 1603-1688: DOCUMENTS AND COMMENTARY*. 1. edition. London: Cambridge University Press, 1969. s. 409-410

104 KENYON, J. P. *THE STUART CONSTITUTION 1603-1688: DOCUMENTS AND COMMENTARY*. 1. edition. London: Cambridge University Press, 1969. s. 397 a násled.

Co se týče soudních pravomocí, Karel II. nejprve respektoval požadavek parlamentu a jmenoval soudce na dobu, po kterou se budou řádně chovat, ale v průběhu své vlády se posléze vrátil ke jmenování soudců do funkce, jejíž trvání záviselo na vůli panovníka. Docházelo i k poměrně častým odvoláním soudců nepohodlných panovníkovi. Přesto přínosem v trestním právu procesním bylo přijetí zákona v roce 1679 (Habeas Corpus Amendment Act), který přesněji upravil proces vydávání writu habeas corpus především v článku I. a II. zákona. Dle článku IV. zákona byly ukládány pokuty za nedodržení stanoveného procesu, které byly určeny jako náhrada poškozenému. Článek V. upravil zákaz opětovně zatknout či uvěznit osobu ze stejného důvodu. Zákon současně stanovil časové limity pro jednotlivé úkony a zakázal převážení vězňů z jednoho místa na druhé, kterým bylo v praxi uplatnění uvedeného procesu znemožňováno.

Závěrečná léta Karlovy vlády byla poznamenána tzv. vylučovací krizí (Exclusion Crisis)¹⁰⁵, která byla odstartována v srpnu 1678 odhalením údajného katolického spiknutí. Tato událost způsobila obnovení protikatolických nálad v parlamentu, jenž měly své důsledky pro následníka trůnu, králova bratra Jakuba (1633-1701), který byl katolíkem. Karel II. svolal a poté rozpustil celkem tři parlamenty roku 1679, 1680 a 1681, které se pokusily formou zákona prosadit vyloučení Jakuba z nástupnictví. Karel II. poté vládl bez parlamentu až do své smrti v únoru roku 1685.

5.2 Období vlády Jakuba II.

Nástup Jakuba II. na trůn nebyl nakonec dřívější vylučovací krizí nijak poznamenán. A přestože byl Jakub II. katolíkem, církevní otázka nemusela nevyhnutelně znamenat problém. Jakub II. však navázal na snahu svého předchůdce. Od počátku své vlády především uplatňoval své právo vyjímát jednotlivce z účinnosti zákona o zkoušce. První parlament, který byl svolán roku 1685 a který byl odročen, aby se poté již nesešel, s postupem Jakuba II. nesouhlasil. Když se otázka dispensing power dostala v souvislosti s případem Godden v. Hales roku 1686 před soud Královské lavice, nejvyšší soudci toto právo potvrdili. Nicméně Jakub II. nezůstal jen u jednotlivců a dne 4. dubna 1687 vydal vlastní Deklaraci o shovívavosti, na jejímž základě byla opět

---

¹⁰⁵ Za Karlovy vlády se počínají utvářet v parlamentu dvě hlavní strany, pro které se vžilo označení whigů a toryů, jejichž názorové rozdělení dobře odrážela tato krize.

pozastavena účinnost trestních zákonů proti disenterům a katolíkům a zároveň účinnost zákona o zkoušce. Nové vydání této deklarace roku 1688 provázal příkaz panovníka, aby byl dokument přečten v kostelích.

Tato okolnost však vedla k případu sedmi biskupů (The Trial of the Seven Bishops)¹⁰⁶, kteří podali petici proti řečenému příkazu, neboť byli toho názoru, že parlament prohlásil právo obecně pozastavovat účinnost zákonů, které panovník v deklaraci uplatňoval, za nezákonné. Před soudem Královské lavice byli duchovní obviněni z vyzývání ke vzpouře (seditious libel). Tento případ souvisel především s principem nekladení odporu panovníkovi (non-resistance), který byl součástí přísahy upravené zákony o korporacích a uniformitě. Současně však nejvyšší soudci při rozhodování diskutovali o uvedeném nároku pozastavovat účinnost zákonů. Soudci nakonec obviněné propustili. Církevní politika Jakub II. byla tedy podobně neúspěšná jako církevní politika jeho staršího bratra.

5.3 Slavná revoluce a období vlády Viléma III. a Marie II.

Jednání Jakuba II., které nezahrnovalo jen problematickou církevní politiku, vedlo k vytvoření opozice proti panovníkovi. Jeho situaci neprospělo ve svém důsledku ani narození katolického následníka trůnu v červnu roku 1688, neboť na přelomu června a července roku 1688 vyústily okolnosti v zaslání dopisu Vilému Oranžskému (1650-1702), synovci Jakuba II. a zároveň manželu jeho nejstarší dcery Marie (1662-1694), na jehož základě byl pozván do země, aby chránil zájmy anglického státu. Vilém Oranžský vstoupil se svou vojenskou silou na anglické území v listopadu roku 1688. V prosinci téhož roku Jakub II. opustil zemi a utekl do francouzského exilu, aniž by započal válku o Korunu. Vilém Oranžský se následně ujal správy země a dne 22. ledna se sešel parlament přes absenci královského příkazu (Convention Parliament), který byl pověřen rozhodnout o sesazení panovníka a uprázdněném anglickém trůnu.

Najít legitimní řešení nebylo možné, neboť z pohledu zákonodárců komplikoval situaci současně již zmíněný princip non-resistance a princip dědičnosti, na kterém bylo postaveno nástupnictví v anglické monarchii¹⁰⁷. Parlament zvážil i návrat Jakuba II.

---

106 KENYON, J. P. *THE STUART CONSTITUTION 1603-1688: DOCUMENTS AND COMMENTARY*. 1. edition. London: Cambridge University Press, 1969. s. 442 a násl.

107 TANNER, J. R. *English Constitutional Conflicts of the Seventeenth Century 1603-1689*. 1. edition.

spojený se zásadním omezením královské moci. Především ve Sněmovně lordů byla podporována alternativa regentství za současného prohlášení panovníka nesvéprávným. Další z návrhů byl postaven nejen na tvrzení, že opuštěním země Jakub II. abdikoval, ale i na označení následníka trůnu za podvržené dítě. Část zákonodárců podpořila koncepci, že Jakub II. zneužíváním královské moci porušil vzájemnou smlouvu uzavřenou mezi lidem a panovníkem s tím, že z tohoto důvodu měli mít právo zvolit si nového krále.

Výsledkem nakonec bylo přes počáteční odpor horní komory přijetí rezoluce, jejímž obsahem bylo: „Že Král Jakub II., snažíc se rozvrátit ústavu svého království porušením původní smlouvy mezi králem a lidem; a, na radu Jezuitů a jiných podlých osob porušující základní zákony; a odeberouce se pryč z království; se vzdal Vlady; a že trůn je tímto volný;“¹⁰⁸ Vilém III. a Marie II. byli prohlášeni společně anglickými panovníky dne 14. února 1689.

5.3.1 Listina práv

Parlament pro tentokrát nepřijal nové panovníky bezpodmínečně tak, jak to učinil jeho předchůdce roku 1660. Tento záměr vymezit určité limity královské moci byl proveden v první řadě Listinou práv (Bill of Rights), jejíž závaznost byla zajištěna zákonem o uznání z roku 1690 (Act of Recognition)¹⁰⁹.

Listina práv byla psaným katalogem práv, který vymezoval základní vztah panovníka a jednotlivce a současně základní vztah panovníka k parlamentu. Úvodní část Listiny práv nejprve obsahovala výčet Jakubových prohrěšků, z nichž se mi jeví zajímavým zejména ukládání daní „na jinou dobu a jiným způsobem, než to bylo povoleno Parlamentem“¹¹⁰. Listina není takovým komplexním dokumentem, který by zahrnoval většinu aspektů vztahu panovníka a parlamentu, které byly doposud sporné¹¹¹. Je to především tím, že zakotvená práva korespondují s Jakubovým jednáním, které

London: Cambridge University Press, 1937. s. 263 a násled.

108 TANNER, J. R. *English Constitutional Conflicts of the Seventeenth Century 1603-1689*. 1. edition.

London: Cambridge University Press, 1937. s. 265

109 KUKLÍK, Jan, SELTENREICH, Radim. *Dějiny angloamerického práva*. 1. vydání. Praha: Linde, 2007. s. 118

110 KUKLÍK, Jan, SELTENREICH, Radim. *Dějiny angloamerického práva*. 1. vydání. Praha: Linde, 2007. s. 274

111 HILL, Christopher. *The Century of Revolution 1603-1714*. 1. edition. Edinburgh: Thomas Nelson, 1961. s. 277

bylo Listinou prohlášené za nezákonné, čímž připomínala Prosbu o právo z roku 1628 či Velkou remonstraci z roku 1642. Rovněž byla uzákoněná práva prohlášena tradičně za starobylá a nepochybná práva a svobody lidu.

Ve vztahu k parlamentu byly zajištěny především následující záruky. Bylo zakotveno, že panovník nedisponoval právem pozastavovat účinnost zákonů. Omezeno bylo zároveň právo vyjímát z účinnosti zákonů jednotlivce, když Listina stanovila negativní předpoklad pro jeho výkon, a to tak, že nedávný způsob uplatňování tohoto práva byl prohlášen za nezákonný. Dále bylo prohlášeno ukládání daní na delší dobu nebo jiným způsobem za nezákonné, čehož jsem si všímala již výše, neboť toto odráží posun ve finančních záležitostech, když dříve bylo snahou parlamentu vůbec zajistit, aby panovník ukládal daně a poplatky jen se souhlasem parlamentu. Nyní byl panovník omezován dohledem parlamentu nad nakládáním s penězi. K existenci stálé armády potřeboval panovník souhlas parlamentu. Parlament rovněž pro sebe zajistil svobodu projevu, o kterou sváděl boj od počátku 17. století. Nakonec Listina zakotvila právo na časté konání parlamentů. Jak vyplývá ze shora uvedeného, dokument se nezabýval například jmenováním do úřadů či postavením soudců¹¹².

Závěrečná část dokumentu obsahovala úpravu nástupnictví na anglický trůn. Z následnictví byli absolutně vyloučeni katolíci.

Přijetím tohoto dokumentu, který je stále zčásti součástí anglické ústavy, byla završena Slavná revoluce (Glorious Revolution).

V souvislosti s prohlášením suspensing power za nezákonnou se vrátím ještě zpět k panování Karla II. a Jakuba II., jelikož považuji v tomto období za nejvýznamnější právě tuto skutečnost, že nebylo prosazeno právo panovníka obecně pozastavovat účinnost zákona.

5.3.2 Vývoj v závěru století

V březnu roku 1689 následoval zákon o korunovačním slibu (Act Establishing the Coronation Oath), podle něhož se korunovačním slibem panovník nově zavazoval dodržovat zákony a právo království. Především tento zákon s Listinou práv společně položily základ konstituční monarchie. Dne 24. května 1689 byl dále přijat zákon o

---

¹¹² KENYON, J. P. *STUART ENGLAND*. 1. edition. Harmondsworth: Penguin Books, 1978. s. 262 a násl.

toleranci (Toleration Act), který poskytl jiným protestantům poněkud větší volnost, například možnost konání bohoslužby. Přesto pro ně nadále platila řada omezení, a to zejména trvajících vyloučení z veřejných úřadů. V únoru 1690 byl Convention Parliament rozpuštěn. Nový parlament potvrdil dosavadní zákony a jednání tohoto parlamentu.

Ačkoliv od této chvíle zasedal parlament alespoň pět měsíců v roce¹¹³, roku 1694 prosadili zákonodárci nový Tříroční zákon, který mimo jiné zaváděl tříleté volební období. Návrh zákona, který by vyloučil souběh veřejného úřadu a členství v dolní sněmovně (Place Bill), nebyl prosazen v roce 1692 ani následující rok. Tato skutečnost je velice zajímavá, neboť naznačuje, že ještě koncem tohoto století existovala možnost, že by se vývoj vztahu exekutivy a parlamentu mohl ubírat směrem k prezidentské formě vlády¹¹⁴.

Co se týče finanční situace, panovník byl nadále zcela závislý na parlamentu. Navíc od roku 1689 se uplatňoval princip tzv. občanského listu (Civil List), který obsahoval podrobnější seznam finančních částek určených panovníkovi, které byly parlamentem vyčleněny na jednotlivé účely. Roku 1697 byl přijat první zákon o občanském listu (Civil list Act), jenž poskytl Vilémovi III. částku 700.000 liber, která měla pokrýt královské výdaje a výdaje civilní správy¹¹⁵. Od této chvíle také působila komise pro kontrolu státních účtů, jejíž předchůdkyní byla komise z roku 1667. Systém financování proměnilo rovněž vytvoření státního dluhu v roce 1693 a následující rok založení Anglické banky (Bank of England).

Z důležitých zákonů této doby bych ještě jmenovala zákon z roku 1696, podle něhož nebyl parlament v případě smrti panovníka automaticky rozpuštěn, nýbrž mohl zasedat nejdéle po dalších šest měsíců.

5.3.3 Zákon o poslušnosti

Posledním zákonem, který v této práci zmíním a který výrazněji zasáhl do královské moci, byl zákon o poslušnosti ze dne 12. června 1701 (Act of Settlement). Jak název napovídá, zákon obsahoval předně další ustanovení ohledně nástupnictví. Důležitý byl zejména článek III. zákona, který zakotvil některá omezení panovníka.

113 KENYON, J. P. *STUART ENGLAND*. 1. edition. Harmondsworth: Penguin Books, 1978. s. 271

114 KENYON, J. P. *STUART ENGLAND*. 1. edition. Harmondsworth: Penguin Books, 1978. s. 175-276

115 "Civil List." Encyclopædia Britannica. [Encyclopædia Britannica Ultimate Reference Suite](#).

Chicago: Encyclopædia Britannica, 2010.

V souvislosti s předpokládaným nástupem hannoverské dynastie na anglický trůn, obsahoval zákon ustanovení, která předcházela cizímu prvku. Panovník měl nově povinnost „vstoupit do vztahu s anglikánskou církví“¹¹⁶. Dále nemohl vyžadovat anglickou účast ve válce k obraně cizích území a rovněž nemohl od této chvíle opustit zemi bez souhlasu parlamentu. V neposlední řadě nemohl král jmenovat do Tajné rady či jiných úřadů cizí státní příslušníky a cizinci nemohli být ani členy parlamentu.

V zákoně se objevilo také ustanovení, které bylo vyjádřením dřívější snahy zakotvit překážku souběhu královských úřadů a členství v dolní sněmovně. Toto ustanovení však bylo později v roce 1706 výrazně pozměněno¹¹⁷.

Co však nebylo pozměněno, to bylo zakotvení soudcovské nezávislosti. Boj o královský vliv na postavení soudců byl rozhodnut ve prospěch parlamentu, když soudcovská funkce měla nadále trvat, dokud se bude soudce řádně chovat. Nově byl zajištěn soudcovský plat a odvolat soudce bylo možné pouze na základě rozhodnutí obou sněmoven parlamentu. Zajištění soudcovské nezávislosti v zásadě nepovažují za omezení panovníka, neboť byla předpokladem pro to, aby práva přiznaná panovníkovi rozhodnutím soudu byla poté parlamentem respektována. Navíc si panovník podržel důležité právo královské soudce jmenovat.

Neméně významným bylo ustanovení zákona, podle kterého panovník neměl napříště možnost omilostnit osobu, proti níž byl vyvolán proces impeachmentu. Pokud chtěl král uchránit královského úředníka, měl nadále pouze jediný prostředek, a to rozpuštění parlamentu.

I tento zákon je stále částečně součástí anglické ústavy. Domnívám se tedy, že o významu období od Slavné revoluce nejlépe vypovídá právě tato skutečnost, že dva dobové zákony jsou stále zčásti psanou součástí anglické ústavy.

---

116 KUKLÍK, Jan, SELTENREICH, Radim. *Dějiny angloamerického práva*. 1. vydání. Praha: Linde, 2007. s. 276

117 "Settlement, Act of." *Encyclopædia Britannica*. [Encyclopædia Britannica Ultimate Reference Suite](#). Chicago: Encyclopædia Britannica, 2010.

Závěr

Jestliže se anglické ústavní právo do této doby vyznačovalo svou obyčejovou povahou, pak význam 17. století tkví z tohoto hlediska předně v tom, že převážně obyčejová povaha anglického ústavního práva byla zachována, neboť první psaná ústava skrývala v sobě možnost inspirace pro pozdější ústavní vývoj. Avšak již Listina práv z konce 17. století připomínala svou povahou a strukturou spíše Prosbu o právo a zákon o poslušnosti upravil jen některé další dílčí aspekty ústavního postavení anglického panovníka. Skutečnost, že posledně jmenované dokumenty jsou stále částečně součástí anglické ústavy, je pro mne fascinujícím výrazem anglické právní tradice a kontinuity anglického práva. S důrazem kladeným na právní tradici jsem se setkala rovněž při argumentaci v rozebíraných soudních případech, kde byly uváděny mnohdy velice staré precedenty či zákony. Právní kontinuita anglického ústavního vývoje společně s obyčejovou povahou anglického ústavního práva dále činily mou práci obtížnější, neboť bylo třeba k získání přehledu o postavení anglického panovníka hledat hlouběji v minulosti, kdy konkrétní práva anglického panovníka vznikala, nebo naopak, jak se dále měnila v budoucím vývoji.

Ústavní spor anglického panovníka s parlamentem byl svou povahou spíše sourhmem různých dílčích neshod, jejichž průběh se navzájem odlišoval, proto bych zde nyní shrnula důležité změny v právním postavení anglického panovníka, které byly povětšinou sledovány v této práci.

Anglický panovník vstupoval do 17. století jako svrchovaná hlava anglikánské církve. Změny, které se udály během tohoto století byly poháněny parlamentním požadavkem její reformy. Parlament nebyl nejprve schopen svůj cíl prosadit proti vůli panovníka, přesto občanská válka posléze učinila církevní reformu předmětem vyjednávání a parlament tak získal lepší pozici pro zajištění práva spolurozhodovat o reformě. V období republiky a protektorátu proměnil podobu církve armádní požadavek náboženské svobody. Po restauraci monarchie v roce 1660 získal hlavní slovo v církevní otázce parlament, který na základě zákonů obnovil církev anglikánskou. Karel II. ani jeho bratr Jakub II. neměli ve svých možnostech dále prosadit myšlenku náboženské tolerance. Slavná revoluce zasáhla panovníka osobně, když na základě Listiny práv a

zákona o posloupnosti byl král povinen vstoupit do vztahu s anglikánskou církví a katolíci či osoby, které vstoupily do svazku s katolíky, byli vyloučeni z nástupnictví. Panovník tudíž v průběhu 17. století ztratil své výlučné postavení v anglikánské církvi ve prospěch parlamentu.

Finanční záležitosti byly stále předmětem sporu, neboť stuartovští panovníci se po celou dobu 17. století potýkali s královskými dluhy a parlament tuto skutečnost využíval k prosazování svých požadavků. Na počátku století však parlament usiloval především o to, aby panovník neukládal daně a poplatky bez jeho souhlasu. Změnu přinesl předně rok 1641. Zákony, které byly součástí ústavní reformy toho roku, velkou měrou znemožnily panovníkovi využívat mimoparlamentních prostředků financování bez souhlasu parlamentu. Následkem toho byl král učiněn na parlamentu ještě více finančně závislým. Ustanovení Listiny práv, které prohlásilo ukládání daní na delší dobu a jiným způsobem, než bylo povoleno parlamentem, za nezákonné nejlépe vystihovalo posun v této oblasti, neboť zákonodárci nově uplatňovali právo dohledu nad nakládáním s poskytnutými penězi. Tyto změny byly pravděpodobně nejdůležitějším omezením královské moci, kterého parlament dosáhl.

V soudní oblasti byl významným počinem parlamentu krok k zajištění soudcovské nezávislosti. V 17. století byl anglický panovník oprávněn jmenovat nejvyšší královské soudce a doba výkonu jejich funkce rovněž závisela na královské vůli. Tato skutečnost však nebyla panovníkovi zcela ku prospěchu, neboť parlament nerespektoval soudní rozhodnutí, která přiznávala králi některá práva, naopak panovník posléze čelil snaze parlamentu prosadit pravý opak. Výsledkem tohoto sporu bylo přijetí zákona o posloupnosti v závěru století, který upravil výkon funkce soudce po dobu, kdy se bude řádně chovat, a současně odvolávání soudců pouze parlamentem. Panovník si ovšem podržel vliv na jmenování soudců a zároveň dle mého názoru nebylo možné očekávat, že by soudci přes noc upustili od pojetí své funkce jako královských služebníků. Proto se domnívám, že větší nezávislost soudců mohla být pro anglického panovníka spíše kladem.

Co se týče vztahu anglického panovníka k parlamentu, zde také došlo k určitým změnám. Právo svolat, odročit či rozpustit parlament dle svého uvážení bylo poněkud omezeno, jelikož panovník byl napříště povinen parlament svolat častěji, aby tak bylo předcházeno dlouhým obdobím bez parlamentu. Současně stanovení volebního období

znemožnilo příliš dlouhé zasedání jediného parlamentu. Na základě Listiny práv pro sebe zákonodárci dále zabezpečili svobodu projevu.

Anglický parlament dosáhl těchto důležitých ústupků na královské moci, přesto si za celé období Stuartovské monarchie nedokázal parlament zajistit vliv na výkonnou moc, který byl hlavním předpokladem pro vývoj parlamentní formy vlády. Královští rádci a úředníci byli nadále odpovědní pouze anglickému panovníkovi, proto si myslím, že ačkoliv nebylo v závěru 17. století prosazeno oddělení královských úřadů a členství v parlamentu, neznamenalo to, že pro další vývoj byla možnost prosazení prezidentského systému v Anglii zcela vyloučena. Není pochyb, že v tomto století byl na základě Listiny práv či nového korunovačního slibu učiněn důležitý krok ke konstituční monarchii, ale další vývoj budoucího postavení parlamentu jako nejdůležitějšího orgánu v zemi nebyl zcela nevyhnutelný.

Za důležitou okolnost nakonec považuji to, že v dalších letech vykonával panovník své pravomoci postupně v menším rozsahu, než měl možnost, méně často či se jejich výkonu zdržel úplně. Například královské veto po roce 1708 již nebylo uplatněno, aniž by bylo zrušeno. Kdyby tomu tak nebylo, mohl se ústavní spor mezi panovníkem a parlamentem přenést i do pozdějšího ústavního vývoje, neboť panovník nebyl zbaven všech významných aspektů královské moci.

Pokud bych mohla v 17. století změnit jedinou okolnost, která by podle mého názoru podstatně proměnila další průběh tak, jak jej známe, schválil by první či druhý parlament za vlády Karla I. vyšší finanční podporu pro španělskou válku. Zda by se pak Karel I. neuchýlil k nucené půjčce, zda by zasedání parlamentu roku 1628 probíhalo jinak a zda by panovník nepřistoupil k osobní vládě, je na závěr malou otázkou k zamyšlení.

Použitá literatura

Knihy

KUKLÍK, Jan, SELTENREICH, Radim. *Dějiny angloamerického práva*. 1. vydání. Praha: Linde, 2007.

PAVLÍČEK, Václav, et al. *ÚSTAVNÍ PRÁVO A STÁTOVĚDA: 1. DÍL Obecná státověda*. 1. vydání. Praha: Linde, 1998.

ALLEN, J. W. *ENGLISH POLITICAL THOUGHT 1603-1660*. 1. edition. London: Methuen, 1938.

ELTON, G. R. *THE TUDOR CONSTITUTION: DOCUMENTS AND COMMENTARY*. 2. edition. Cambridge: Cambridge University Press, 1995.

FIRTH, Charles. *OLIVER CROMWELL AND THE RULE OF THE PURITANS IN ENGLAND*. 1. edition. London: Oxford University Press, 1966.

GARDINER, S. R. *FIRST TWO STUARTS AND THE PURITAN REVOLUTION 1603-1660*. 1. edition. London: LONGMANS, GREEN, 1908.

HILL, Christopher. *ANGLICKÁ REVOLUCE 1640*. 1. vydání. Brno: Rovnost, 1950.

HILL, Christopher. *The Century of Revolution 1603-1714*. 1. edition. Edinburgh: Thomas Nelson, 1961.

KENYON, J. P. *STUART ENGLAND*. 1. edition. Harmondsworth: Penguin Books, 1978.

KENYON, J. P. *THE STUART CONSTITUTION 1603-1688: DOCUMENTS AND COMMENTARY*. 1. edition. London: Cambridge University Press, 1969.

KOVÁŘ, Martin. *Stuartovská Anglie: Stát a společnost v letech 1603-1689*. 1. vydání. Praha: Libri, 2001.

KOVÁŘ, Martin, TUMIS, Stanislav. *Zrození velmoci: Anglie (Velká Británie) na cestě k postavení první světové mocnosti (1603-1746)*. 1. vydání. Praha: Triton, 2007.

LOADES, David. *Henry VIII: Court, church and conflict*. 1. edition. Kew: National Archives, 2007.

TANNER, J. R. *English Constitutional Conflicts of the Seventeenth Century 1603-1689*. 1. edition. London: Cambridge University Press, 1937.

Encyclopædia Britannica. Encyclopaedia Britannica Ultimate Reference Suite. Chicago: Encyclopædia Britannica, 2010 [elektronická verze]

Články

SELTENREICH, Radim. *Soudce a jeho král – Edward Coke ve sporu s Jakubem I.* Právník. 2003, roč. 142, č. 5, s. 474-482

Internetové zdroje

COMSTOCK WESTON, Corinne. *English Constitutional Doctrines from the Fifteenth Century to the Seventeenth: II. The Theory of Mixed Monarchy under Charles I and after* [online]. The English Historical Review. 1960, roč. 75, č. 296, s. 426-443. Dostupné z: www.jstor.org

GARDINER, S. R. *THE CONSTITUTIONAL DOCUMENTS OF THE PURITAN REVOLUTION 1625-1660* [online]. 3. edition. Oxford: Oxford University Press, 1906. Dostupné z: <http://www.constitution.org/eng/conpur.htm>

HEATH III, George D. *Making the Instrument of Government* [online]. *Journal of British Studies*. 1967, roč. 6, č. 2, s. 15-34. Dostupné z: www.jstor.org

HOLDSWORTH, W. S. *The Prerogative in the Sixteenth Century* [online]. *Columbia Law Review*. 1921, roč. 21, č. 6, s. 554-571. Dostupné z: www.jstor.org

KELSEY, Sean. *Politics and Procedure in the Trial of Charles I* [online]. *Law and History Review*. 2004, roč. 22, č. 1, s. 1-25. Dostupné z: www.jstor.org

NENNER, Howard A. *The Convention of 1689: A Triumph of Constitutional Form* [online]. *The American Journal of Legal History*. 1966, roč. 10, č. 4, s. 282-296. Dostupné z: www.jstor.org

NOBLE, Richard L. *Lions or Jackals? The Independence of the Judges in Rex v. Hampden* [online]. *Stanford Law Review*. 1966, roč. 14, č. 4, s. 711-761. Dostupné z: www.jstor.org

Příloha

strana 12

„far above their reach and capacity“

„to meddle with anything concerning our Government or deep matters of state“

„derived from the grace and permission of our ancestors and us“

„the ancient and undoubted birthright and inheritance of the subjects of England“

strana 13/14

„... Parliaments are altogether in my power for their calling, sitting and dissolution, therefore as I find the fruits of them good or evil, they are to continue, or not to be;“

strana 15

„[We find] that if no cause of the commitment be expressed it is to be presumed to be for matters of state, which we cannot take notice of.“

strana 16

„... we are not bound to examine the truth of the return, but the sufficiency of it, for there is a great difference between the sufficiency and the truth.“

„We cannot judge upon rumours nor reports, but upon that which is before us on record ...“

strana 19/20

„... the case in the first place is, whether in times of peace his Majesty may, without consent in Parliament, alter the property of the subject's goods for the defence of the realm ...“

strana 27

„Office, Government and Majesty royal“

strana 28

„... the prerogative a cover and defence to the liberty of the people, and the people by their liberty are entitled to be a foundation to the prerogative; ... if prerogative of the King overwhelm the liberty of the people it will be turned into tyranny; if liberty undermine the prerogative, it will grow into anarchy ...“

strana 29

The good of monarchy is the uniting a nation under one head to resist invasion from abroad and insurrection at home; ... the good of democracy is liberty ...“

strana 33

„without the consent or concurrence of any other person or persons“

strana 46

„with a more universal satisfaction“

„in matters ecclesiastical, against whatsoever sort of nonconformists or recusants“

strana 47

„very much misinformed“

strana 50

„That King James II, having endeavoured to subvert the constitution of his kingdom by breaking the original contract between king and people; and, by advice of Jesuits and other wicked persons, having violated the fundamental laws; and having withdrawn himself out of the kingdom; has abdicated the Government; and that the throne is thereby vacant;“

Constitutional development in England in the 17th century

summary

This thesis deals with an important period in English constitutional history. It focuses on the position of English kings and their dispute with English parliament over decisive power in the state. It attempts to describe the main changes in position of the English king and considers significance of the 17th century especially for the later development of parliamentary form of English government.

The thesis is divided into four main chapters. First chapter describes the system of English law including common law, case law or law of equity and important royal prerogatives of the king for example the right to summon or dissolve parliament, to appoint judges of common law courts and royal councillors and also events of previous century, specially establishing the Church of England when house of Tudor ruled in England. Furthermore it briefly follows the historical development of parliament and its powers.

Next chapters are divided according to the traditional periods of the century to years 1600-1640, 1640-1660 and 1660-1700. Individual subchapters concentrate on reign of each Stuart king. Chief attention is given to the dramatic reign of Charles I. in relation to the English civil war and execution of the king.

Dispute between English kings and parliament is in the first place examined in the view of financial situation, reform of the church, appointing the councillors and judges, foreign matters and the frequency of parliaments.

Significance of the 17th century is firstly presented in achievement of parliament to regulate certain fundamental rights as freedom of speech or judicial independence and maintenance of mostly customary character of English constitutional law. In addition it is suggested that the parliamentary form of English government is not based entirely on the development in this century. Also there was a possibility that presidential form of government could develop in the later centuries. English kings were still capable of challenging parliament but they stopped to fully exercise their remaining powers.

Klíčová slova

Anglie, Stuartovci, ústava

England, Stuarts, constitution